

ARTS

Revista del Cercle de Belles Arts de Lleida

dossier

L'ARQUEOLOGIA AL'ACTUALITAT

NÚMERO 14

EDITORIAL - ENTREVISTA a Anna Oliver per *Albert Barrientos* - DOSSIER. L'ARQUEOLOGIA EN L'ACTUALITAT
L'enteniment del passat: L'arqueologia com a vehicle per *Albert Barrientos i Vilardell* - Panorama de l'arqueologia
a la província de Lleida per *Joan-Ramon González Pérez* - Arqueologia i difusió: Una activitat i una eina per
comprendre la nostra història per *Anna Lorient Pérez* - Conservar el passat històric: La restauració arqueològica
per *Carme Prats Darder* - L'arqueòleg: Formació i món laboral per *Albert Vilaseca Canals i David Bea Castaño* -
OPINIÓ - Diada popular de fotografia de la Festa Major de Lleida per *Francesc Català i Alòs* - Exposició d'artistes
lleidatans de 1912 per *Albert Velasco* - La Festa de Moros i Cristians per *Jaume Aluja* - Passat Futur per *Fredy Massad*
i *Alicia Guerrero* - ESPAI DE CREACIÓ per *Liliana Miret* - MEMÒRIA D'ACTIVITATS del Cercle de Belles Arts

REVISTA DEL
CERCLE DE
BELLES ARTS

Núm. 14, març 2000

Direcció
Francesc Català

Consell de Redacció
Albert Barrientos
Francesc Gabarrell
Fernando Lázaro
Quim Minguell
Albert Velasco

Col·laboradors
Albert Vilaseca
David Bea
Carme Prats
Anna Lorient
Joan Ramon González
Jaume Aluja
Fredy Massad
Alicia Guerrero
Liliana Miret

Edita
Cercle de Belles Arts
C/ Major, 24
25007 Lleida
Tel. 973 24 37 25

Disseny i realització
Central de Disseny Tàrrrega SL

Dipòsit Legal:
L- 127 1990

*Arts no es fa responsable dels
escrits publicats, l'opinió dels
quals reflecteix exclusivament el
criteri del signant*

3 EDITORIAL - **4** ENTREVISTA a *Anna Oliver* per *Albert Barrientos* **9** DOSSIER. L'ARQUEOLOGIA EN L'ACTUALITAT L'enteniment del passat: L'arqueologia com a vehicle per *Albert Barrientos i Vilardell* - Panorama de l'arqueologia a la província de Lleida per *Joan-Ramon González Pérez* - Arqueologia i difusió: Una activitat i una eina per comprendre la nostra història per *Anna Lorient Pérez* - Conservar el passat històric: La restauració arqueològica per *Carme Prats Darder* - L'arqueòleg: Formació i món laboral per *Albert Vilaseca Canals i David Bea Castaño* - **41** OPINIÓ - Diada popular de fotografia de la Festa Major de Lleida per *Francesc Català i Alòs* - Exposició d'artistes lleidatans de 1912 per *Albert Velasco* - La Festa de Moros i Cristians per *Jaume Aluja* - Passat Futur per *Fredy Massad i Alicia Guerrero* - **56** ESPAI DE CREACIÓ per *Liliana Miret* - **58** MEMÒRIA D'ACTIVITATS del Cercle de Belles Arts

EDITORIAL

El juny de l'any 1998 aquesta revista publicava una entrevista amb el col·lectiu d'artistes de LA TÈXTIL (ESPAI D'ESPAIS). Dos anys després, però, aquell document esdevé ja part de la història, i s'afegeix a la llarga llista de testimonis del que podríem denominar "projectes-coit", per la seva intensitat però curta durada.

No per esperada, fou menys sorprenent la mort d'un espai que oferia àmbits de creació a qualsevol artista i, alhora, intentava apropar la ciutat a determinats aspectes de la cultura més alternativa. LA TÈXTIL s'ha ensorrat pel pes dels anys i de l'especulació immobiliària i, amb ella, desapareix el darrer intent de treballar la cultura des de l'altra banda de l'oficialitat.

Allí on no pot arribar la iniciativa privada, ha d'arribar-hi la iniciativa pública, i això vol dir que, ara per ara, no hi ha més remei que passar el relleu a les institucions (amb tot el perill que aquest fet comporta) per tal d'oferir, com a mínim, un espai de treball assequible per als joves creadors expulsats de Cappont i per a tots aquells que vulguin afegir-s'hi.

Des de la nostra revista ens pronunciem a favor de projectes de remodelació de determinats espais del Barri Antic de la ciutat per acollir aquesta funció (el vessant dinamitzador de la qual queda fora de tot dubte) i apostem per la potenciació de la nova historiografia lleidatana, tot engegant un projecte de col·laboració amb alguns joves historiadors, mitjançant el qual *ARTS* publicarà, en format independent, una selecció dels millors estudis dedicats a l'art lleidatà contemporani.

Lleida ha d'oferir la continuïtat necessària per a consolidar projectes culturals nous i deixar de ser, reprenent el símil sexual explicitat a l'inici, la ciutat on, culturalment, es copula més de tot Catalunya.

ENTREVISTA A

ANNA OLIVER

Albert Barrientos

Amb la creació de la Secció d'Arqueologia dins del Departament d'Urbanisme de l'Ajuntament de Lleida, es va donar un pas importantíssim per al reconeixement social de la ciència arqueològica a la ciutat. Al capdavant, l'arqueòloga municipal, Anna Oliver, ha dut una tasca emprenedora i titànica per a la conservació del patrimoni històric de tota una societat, que a poc a poc va recollint els fruits sembrats.

Des del seu càrrec, administra un organigrama compost per arqueòlegs i altres professionals vinculats a l'arqueologia i que aprenen dia a dia, a la nostra Lleida, el saber del passat. Per aquesta raó, i per la importància que representa actualment l'arqueologia en el món de la cultura, hem volgut que ens respongués a una sèrie d'incògnites per a poder-nos apropar uns quants segles més a l'arqueologia urbana que es fa a Lleida.

■ Què aporta la Secció Municipal d'Arqueologia a la gestió del patrimoni històric de la ciutat?

En termes generals li aporta protecció. Aquesta protecció s'ha d'entendre en un sentit ampli, ja que el patrimoni es pot protegir tant mitjançant el seu estudi acurat com preservant-lo físicament. L'arqueologia que es fa des de l'Ajuntament estudia el nostre patrimoni per tal de conèixer-lo i poder prendre les mesures pertinents en cas que les troballes tinguin unes característiques que aconsellin que siguin preservades físicament per al futur. Tot això, posant una cura especial que la relació entre arqueologia i renovació de la ciutat no entri en conflicte de manera que una i altra cosa sigui viable.

■ Quines similituds o diferències hi ha entre l'arqueologia urbana de Lleida i la que es fa a les diferents capitals catalanes, espanyoles o d'arreu?

A nivell tècnic i científic no hi ha grans diferències a l'hora de realitzar cadascuna de les intervencions, però en canvi hi ha dos aspectes on sí hem pogut detectar diferències. Es tracta del tractament unitari del jaciment i del finançament.

Presentació del llibre: *Excavacions a l'antic barri de Cappon i la Sèquia de Torres*, amb Anna Oliver com a interlocutora de la publicació.
Foto: H. Sirvent.

Pel que fa al registre de les dades obtingudes en cada excavació, des del 1993, en col·laboració amb la UdL, vam crear un conjunt de bancs de dades informatitzats, que s'anomena Lleid'arq, que ens permet tectar tota la ciutat com a jaciment únic que és. És a dir, cada vegada que s'intervé en un punt concret, totes les dades que s'obtenen, tant quant a construccions, terres, etc., com a materials mobles, s'inclouen en aquests arxius, de manera que ens permet treballar les conclusions de tota la ciutat.

Quant al finançament de les intervencions, des del 1992 fins ara, l'Ajuntament es fa càrrec de la totalitat de les despeses que generen, excepte quan el promotor és una altra institució pública. Això no és casual, sinó que respon a la idea que el patrimoni arqueològic és un bé comú, en conseqüència, el seu tractament i protecció també han de ser públics.

■ Quina ha estat l'evolució de l'arqueologia a Lleida i com la valoreu?

L'evolució de l'arqueologia a Lleida ha estat molt similar a la de la resta de ciutats de Catalunya fins arribar als anys vuitanta. Des d'aleshores, a banda d'un curt recés a finals del decenni, la implicació de l'Ajuntament ha anat creixent. Entenc que l'evolució ha estat molt positiva, m'atreviria a dir, perquè crec que és una opinió generalitzada entre els professionals de l'arqueologia, que en aquests moments Lleida és una ciutat modèlica en el tractament del seu patrimoni arqueològic.

■ Creus que la societat lleidatana s'adona realment de la feina que fan els arqueòlegs a la ciutat?

Crec que a Lleida, avui dia, la figura de l'arqueòleg treballant en un solar del centre de la ciutat s'ha convertit en un fet normal i quotidià per als ciutadans. Això no vol dir, però, que la seva feina i les troballes concretes no continuïn provocant curiositat. És difícil saber si el conjunt de ciutadans valora positivament la feina que s'està fent, ja que a les campanyes de difusió, que cíclicament realitzem, el públic que ve ja està interessat en la matèria i l'abast d'aquestes activitats és encara reduït.

Ceràmica *in situ*. Conjunt de material *in situ* trobat en una de les cases excavades d'època moderna a l'antic Portal de Magdalena (actual Auditori Enric Granados).
Foto: Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida.

Termes Remolins. Vista general de les termes d'època romana (finals segle I d. C.) localitzades al carrer Remolins.
Foto: Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida.

■ És difícil conèixer el passat sense oblidar-nos del present?

És una qüestió d'equilibri. En els anys setanta, i sobretot en els vuitanta, els arqueòlegs ja discutien quines eren les fórmules que havien de permetre la convivència entre la conservació i coneixement dels vestigis del passat i el desenvolupament de les ciutats i el territori. Crec que avui dia ja es bastant clar que ambdues coses són compatibles, el problema és que quan es tracta de decidir sobre la conservació física de les restes aparegudes, ens trobem que no s'han establert uns criteris generals que permetin defugir les decisions conjunturals.

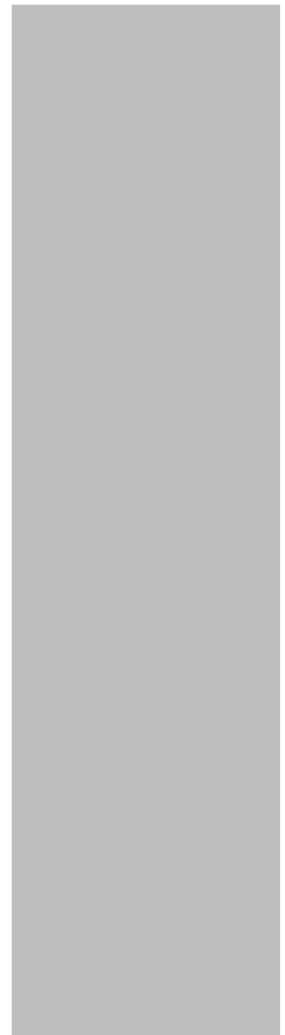
■ Què li manca i on vol arribar l'arqueologia lleidatana?

Tot depèn de quins siguin els elements de comparació. Com ja he dit, l'arqueologia de Lleida té un nivell difícil de trobar a Catalunya, ara bé, sempre manquen coses. Els passos següents penso que han de ser, d'una banda, acabar de consolidar l'equip tècnic actual, de l'altra, trobar una nova ubicació per als magatzems, de manera que, alhora que s'allibera l'edifici de la Suda per al gaudi ciutadà, es pugui augmentar l'espai disponible per acollir el creixement continuat dels importants materials arqueològics a tutelar.

Un altre element perquè el panorama sigui complet és el futur Museu de la Ciutat, que en aquests moments està camí de ser una realitat. Suposo que hores d'ara és evident per a tothom que protegir i investigar el nostre patrimoni arqueològic no és suficient si no va acompanyat d'una difusió intensa i continuada que permeti als ciutadans tenir accés a la història de la ciutat i als elements del seu passat que han arribat fins a nosaltres.

■ Creus que les administracions fan prou per l'arqueologia? Hi ha un bon enteniment entre les administracions per a la millora de la gestió arqueològica?

Això no es pot contestar en genèric. Algunes administracions fan molt, d'altres no tant i d'altres no fan res. D'altra banda hi ha administracions que fan més del que la llei els

Muralles Clavé. Vista general de la intervenció feta al carrer d'Als elm Clavé (antic Bar Clavé), on ha aparegut part de l'antic barri de Magdalena i les antigues muralles de tancament de la ciutat, la més antiga correspon a l'època andalusina (segle X) i la més moderna feta al segle XIV. Foto: Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida.

Inauguració de l'exposició *Arqueologia i ciutat*, per Antoni Siurana i Anna Oliver. Foto: H. Sirvent.

exigeix, com l'Ajuntament de Lleida, i d'altres que no fan tot el que caldria esperar d'acord amb les seves atribucions.

Quant a la col·laboració entre les administracions, cal tenir en compte que l'arqueologia no és diferent que la resta de temes dels quals s'ocupen. Tot i així, s'ha de dir que a nivell tècnic l'enteniment és sempre correcte i puntualment és molt satisfactori, com per exemple en la darrera col·laboració entre la Secció Municipal d'Arqueologia i el Servei de Patrimoni de la Generalitat, en la documentació de la Casa d'Exercicis de la Seu Vella que, des del meu punt de vista, ha estat exemplar tant en el seu desenvolupament com en els resultats obtinguts.

■ **La legislació que es refereix a l'arqueologia és adequada per als fins que es busca o hi ha aspectes que manquen o són necessaris revisar?**

La legislació vigent és producte d'una època en què la majoria d'intervencions arqueològiques es realitzaven en despoblats situats en zones rurals. Pel que fa a l'arqueologia urbana, i sobretot a la gestió de les intervencions des d'un ajuntament o una altra institució, indubtablement caldria revisar-la i posteriorment desenvolupar-la, en els seus pertinents reglaments, de manera que s'adeqüés a les necessitats i realitat actuals.

■ **I, per finalitzar, què esperes dels lleidatans i de la ciència arqueològica per a un futur ideal dins del pròxim mil·lenni?**

Per a ser estrictes, històricament parlant, aquesta pregunta me l'hauries de fer a finals de l'any vinent, tot i així, pel que fa als lleidatans del segle XXI, espero que s'hagin beneficiat de la nostra feina i que ens perdonin les errades que puguem estar fent, que no siguin gaire estrictes amb nosaltres. Pel que fa a l'arqueologia, no t'ho sabria dir, potser que sigui capaç de caminar amb els temps.

CIRSA

El Cercle de Belles Arts
agraeix la col·laboració de l'empresa LG CIRSA CORPORATION mitjançant la
direcció del BINGO DE BELLES ARTS del Carrer de Vallcaient, 37 de Lleida.

L'ARQUEOLOGIA EN L'ACTUALITAT

PRESENTACIÓ

El recull d'articles en forma de dossier que presentem en aquest número de la revista *ARTS* apropa als nostres lectors una ciència apassionant i alhora desconeguda. La raó de ser d'aquest tema ve precedit per dues raons, bàsicament: una, el lligam ferm que ha tingut l'arqueologia des dels seus inicis amb la història de l'art, fins i tot, fent-li de mare; i dos, per l'embranchida que creiem que està tenint actualment aquesta ciència històrica dins de la nostra societat.

Amb aquest apropament, pretenem que s'entengui el que significa l'arqueologia i es puguin comprendre els seus punts de vista, tant científics com socials, de vegades mal entesos i rebutjats per una gran part de gent que no entén el servei cultural i l'esforç intel·lectual que aporta aquesta ciència històrica, sempre respectuosa amb el present que l'acull.

En el primer article, l'arqueòleg de l'Ajuntament de Lleida, Albert Barrientos, ens apropa d'una manera pedagògica a la història i l'esperit de l'arqueologia i, alhora, ens defineix els camins que segueix aquesta disciplina per esbrinar el passat.

La segona part és una visió d'en Joan-Ramon González, arqueòleg i cap de la Secció d'Arqueologia de l'IEI, sobre el panorama arqueològic de la província de Lleida, analitzant-lo d'una forma diacrònica i resumint les intervencions que s'han anat realitzant des dels primers anys d'aquest segle.

La difusió de l'arqueologia és el tema que tracta l'arqueòloga municipal, Anna Lorient, incidint en la creixent importància que ha de tenir aquesta per al desenvolupament del coneixement arqueològic per part de tots.

En el quart article, Carme Prats, restauradora del Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Lleida, explica com aquesta ciència interdisciplinària serveix per a definir la investigació arqueològica i de quina manera diferents branques científiques també l'ajuden a esdevenir més eficaç.

I, tancant el dossier, dos professionals d'una empresa privada d'arqueologia, David Bea i Albert Vilaseca, ens fan una reflexió sobre el món laboral que troben els arqueòlegs a la sortida de les universitats, comentant agudament la manca de formació d'aquests.

Amb tot això la revista *ARTS* ha volgut estar amb l'actualitat a partir del passat, entenent que la nostra entitat i tot el que ens aplega necessita de la seva història.

L'enteniment de L'arqueologia co

ARTS 10

Remontem-nos entre el anys 555 i 539 a.C. quan a Babilònia regnava Nabònde, últim monarca de l'estirp sargònida, abans que el país caigués en mans perses, i descendent del gran Nabucodonosor. Veiem al gran rei dels quatre costats de la Terra treure un cabàs de terra, a 7'5 metres sota el paviment del temple de Shamash. De sobte, queda astorat i aparta amb les mans, frenètic, els esclaus elamites. Neteja nerviosament, amb la seva polida túnica de porpra fenícia, una pedra d'esquist negre amb inscripcions cuneïformes. La llegeix perquè n'ha estudiat d'altres de semblants en un petit museu que té instal·lat a la sala annexa al seu regí dormitori i s'adona que ha trobat la pedra angular de la porta que tancava aquest mateix temple en època de Naram-Sin, fill de Sargó d'Akkad, i exclama tot joiós: ¡Vegeu, súbdits meus, el que durant 3.200 anys cap altre rei havia vist!

Aquest exemple històric, verídic en la seva essència, ens ensenya com l'afany de trobar el propi passat, per poder respondre les preguntes que calen per a enriquir la inquietud, ja ve de molt lluny. Així d'inquieta va ser una princesa tràcia del segle V a.C., que tenia una col·lecció de destrals neolítiques en la seva tomba, o Germànic, fill adoptiu de l'emperador Tiberi, que anà a Egipte, *cognoscendae antiquitatis*, com diu Tàcit.

No podem dir que hagin estat els primers arqueòlegs, però el que els movia, bàsicament, era el mateix; un

coneixement històric més clar i un raïocini més ampli. I això és la pedra Rossetta de l'arqueologia que ens farà entendre el perquè d'aquesta ciència social tan debatuda, criticada, exaltada i estimada.

En un primer moment, a la Roma humanista dels últims decennis del segle XV, els papes, com Sixte IV o Juli II, implantaren el costum de col·leccionar antiguitats. Aquest costum fou tan estès i prolífic, que Winckelmann escrigué, a mitjans del s. XVIII, la seva famosa *History of the Art* (1763-1768), tenint en compte les grans col·leccions romanes. No en va, se l'ha anomenat el pare de l'arqueologia, ja que va ser el primer a estudiar l'art antic des d'un punt de vista històric. Aquest mateix segle marcarà l'inici de les grans excavacions arqueològiques a Europa. El 1711 es comença a desentrunar Herculà i el 1748 es descobreixen accidentalment les ruïnes de Pompeia. Més tard, a principis del s. XIX, els reis napoleònics de Nàpols emprenderan en aquesta ciutat romana de la Campània la primera gran excavació de la història. De forma acurada, per l'època, Michele Arditi va planificar l'exhumació de les restes, arribant a tenir al seu càrrec, de vegades, fins a sis-cents treballadors.

A partir d'aquest moment, i durant tot el s. XIX, la recerca "científica", el descobriment o, simplement, la rapinya de les joies arqueològiques, serà el focus que atraurà buscadors de tresors, aventurers, col·leccionistes, bojós fanàtics sense escrúpols i homes de saber sense gaire bagatge teòric. Un dels més famosos va ser

el passat: om a vehicle

Albert Barrientos i Vilardell

Heinrich Schliemann, qui guiat pels relats èpics de la *Iliada*, trobà en un turó de l'Àsia Menor la mítica Troia homèrica. Aquesta excepcional troballa, junt a les joies del famós Tresor de Príam, i el descobriment de bellíssimes màscares mortuòries d'or a Micenes, d'entre les quals Schliemann identificà la Màscara d'Agammennó, encara que de forma precipitada van fer d'aquest personatge el prototipus de romàntic investigador, buscador de tresors i meravelloses restes arqueològiques.

Els grans museus europeus també iniciaren l'aventura de desenterrar grans tresors i, amb aquest motiu, el Museu Britànic envià a Sir Austen Henry Layard a Mesopotàmia, amb l'objecte de "treure la major quantitat possible d'objectes d'art ben conservats amb el menor dispendi de temps i diners"¹. Homes com Paul-Émile Botta, cònsul francès a Mosul i excavador de Nínive el 1843; Mariette, qui fou enviat pel Louvre a Egipte el 1850 per buscar manuscrits coptes i acabà desenterrant grans monuments com el *Serapeum* de Menfis; Flinders Petrie, director dels treballs del Fons per a l'Exploració d'Egipte, excavant Tanis el 1885 o descobrint la correspondència de *Tell-el-Amarna*, o tants d'altres, van fer de l'arqueologia una recerca d'objectes preciosos, de monuments colossals i de joies magnífiques per ser contemplades en els bells museus occidentals per la burgesia benestant.

A poc a poc aquest panorama va canviant i es van iniciant els mètodes d'excavació que derivaran fins als moderns sistemes de registre i investigació.

Ja als volts del 1819, Thomsen inicià la classificació dels materials del Museu de Copenhague en el sistema que anomenà de les Tres Edats: la Pedra, el Bronze i el Ferro. Però no serà fins a finals d'aquest segle quan Petrie establirà els primers sincronismes entre dues civilitzacions com la micènica i l'egípcia, a través dels contactes entre elles i materials egeus en forma d'intercanvi d'objectes com la ceràmica. El 1875, Alexander Conze excava a Samotràcia i publica un informe complet d'aquestes excavacions, essent la primera descripció "moderna" feta d'una excavació arqueològica. A més, els arquitectes dibuixaren detalladament els planells estructurals, i els informes anaven il·lustrats amb fotografies, essent també la primera vegada que s'utilitza la fotografia en informes arqueològics². De la mateixa

Gran Temple d'Abu Simbel, construït per Ramsés II, en la primera meitat del segle passat, molt més romàntic que ara (David Roberts, novembre 1838).

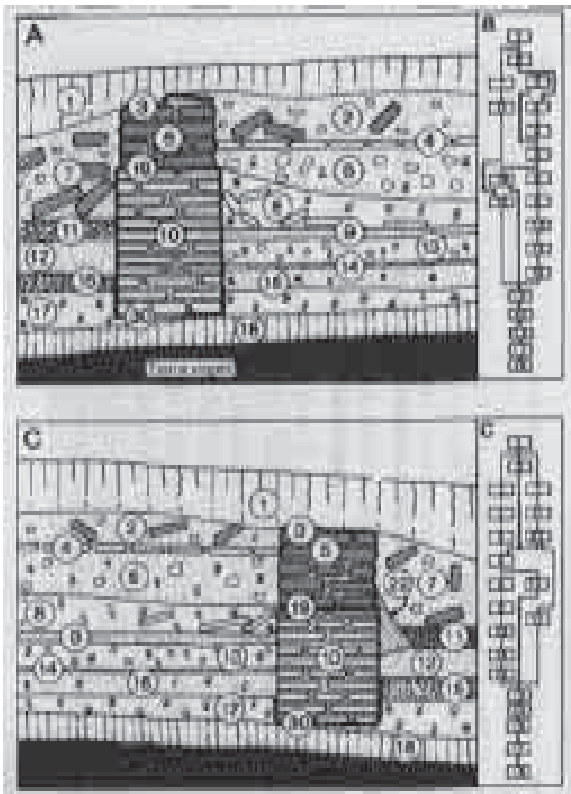

manera al general Pitt-Rivers li devem els inicis de la classificació tipològica com a eina de relació cronològica i un major rigor en el sistema d'excavació, fent cas de la deposició de la terra, diferint de la tècnica de

mitjans del segle XIX, que consistia a cavar un forat i trobar l'enterrament principal i tots els seus objectes.

Actualment, l'anàlisi que es du a terme en les excavacions arqueològiques es fonamenta en les relacions estratigràfiques, o sigui, en la forma com els estrats –nivells de deposició o acció antròpica– han quedat segellats cronològicament. Després de diverses temptatives anteriors com la de Fiorelli a Pompeia, el 1860, o el mateix ajudant de Schliemann, l'arquitecte Wilhelm Dörpfeld a Troia, a partir de 1882; J.P. Droop publica el 1915, *Archaeological Excavation*³, on s'inclouen els primers diagrames d'estratificació i es dona importància a les interfàcies entre nivells, la distribució dels artefactes i la periodització dels murs. Els anys vint i trenta veuen com Mortimer Wheeler dibuixa les primeres seccions, respectant la diferència entre estrats i aplicant una numeració a cadascun d'ells per assignar una posició exacta, cronològicament parlant, als objectes d'aquell estrat en el qual es troben soterrats. Però no serà fins als anys seixanta, que l'*open area* –excavació en extensió del jaciment–, utilitzada pels arqueòlegs anglesos, i l'estudi estratigràfic a partir de les seves relacions, no s'incorporarà al camp científic de l'arqueologia, de mans de Barker, Cunliffe o Biddle.

A partir dels anys vuitanta es va imposant el que A. Carandini i D. Manacorda anomenen "fase harrisiana"⁴. Edward C. Harris estableix i sistematitza la moderna estratigrafia en el seu *Principles of Archaeological Stratigraphy*, on determina les lleis de l'estratigrafia arqueològica entre les unitats estratigràfiques (u.e.) –o mí-

Construcció gradual d'una seqüència estratigràfica a través d'una secció.
HARRIS, E.C.: *Principios de estratigrafía*, ed. Crítica, Barcelona, 1991, pàg. 94.

nimes expressions de deposició i acció cronològica-, la importància de la numeració dels diferents estrats, el dibuix de les plantes simples i compostes d'aquests i de les seccions acumulatives, el registre en fitxes de les relacions crono-estratigràfiques i l'elaboració de la seqüència estratigràfica a partir del *Matrix Harris*.

Tota aquesta llarga evolució ha portat l'arqueologia a adquirir una riquesa científica que no fa res més que engrandir-se constantment. La nova tecnologia incorporada en les últimes dècades és una bona mostra de l'assimilació per part d'aquesta ciència de tot allò que la pugui ajudar en l'enteniment del passat.

La teoria arqueològica, lligada a la de la ciència en general, també ha esdevingut cabdal per a la comprensió del que s'estava exhumant. Així, el materialisme històric ha representat per a molts arqueòlegs contemporanis la base sobre la qual s'ha de fonamentar la deducció i la inducció de les seves teories o hipòtesis, ja que des d'una òptica pràctica, la visió materialista d'una ciència que estudia objectes materials o antigues restes de societats passades, amb el seu mode de producció i les seves relacions socials, sembla la més adient. També, però, altres teòrics tendeixen a incidir més en els aspectes ideològics derivats de les troballes materials, relacionant-los amb el pensament i la manera d'entendre la vida d'aquells a qui van pertànyer els objectes trobats en una excavació arqueològica. Totes dues són aplicades en diferent mesura a l'estudi posterior de cada jaciment i tenen molt a veure amb

l'esforç interpretatiu que ha de fer l'arqueòleg a partir de les restes ceràmiques, estructurals o d'altra mena.

Sortint de la dificultat que implicaria parlar sobre la peculiaritat de l'objecte tractat per l'arqueologia, o la relació entre les seves parts per esdevenir la ciència social que és, podríem definir les seves diferents parts pas a pas.

En primer lloc, l'arqueologia té com a objectiu l'explicació objectiva del passat, no només per a enriquir l'intel·lecte humà-cultural, sino per esbrinar la vertadera dinàmica de la història de la societat i poder entendre els mecanismes que se'n deriven. Alguns cops ha estat utilitzada com a afirmació històrico-nacional i ha esdevingut una arma política molt important que finalment s'ha hagut de matisar i definir millor. Però la seva actualitat i el servei al present són les dues cartes que juguen amb més força quan parlem d'una arqueologia que busca les claus per a l'enteniment d'aquest mateix present a través d'un passat més o menys remot.

Aquestes diferents anàlisis històriques es dedueixen de l'estudi sistemàtic i tipològic dels artefactes, en una gran majoria ceràmics, que són excavats estratigràficament i correlacionats cronològicament entre ells. Això equival a tenir un lligam material amb la història d'aquell jaciment i poder interpretar l'acció passada a través dels hàbits de menjar, beure, rentar, emmagatzemar, comerciar, fabricar, etc. L'estudi d'aquests materials ve definida per la seriació contextual, en la qual es relacionen les diferències de forma, decoració i funció, a través de teories evolucionistes o d'aprenentatge cultural, o per la seriació de freqüència, recolzada en la medició dels canvis en l'abundància proporcional d'un estil ceràmic⁵.

Amb l'objectiu d'acotar molt més els diferents períodes en que es mouen els arqueòlegs, i principalment els que estudien la prehistòria, s'han anat desenvolupant diferents sistemes de medició cronològica físico-química. El mètode del C14 (Carbono 14), descobert pel químic americà Willard Libby el 1949, ha estat el de més pes i el més utilitzat gràcies a la fiabilitat relativa

Foro d'August a Roma amb el temple de Mars Ultor en primer pla, exemple de les restes monumentals excavades al llarg d'aquesta centúria en una gran ciutat. Foto: Albert Barrientos

de les seves medicions, que en aquestes dècades han hagut de ser calibrades i precisades per l'AMS (accelerador de partícules). La termoluminiscència, la datació pel Potasi-Argó, la Sèrie de l'Urà, les petges de fisió, o l'arqueomagnetisme, són uns de tants altres mètodes d'anàlisi cronològica que s'estan duent a terme actualment, per ajudar a l'arqueologia a aconseguir un major grau de comprensió d'allò que estudia i poder precisar més les seves teories. A la vegada, i des de diferents camps d'estudi, l'arqueologia es veu enriquida per una gran interdisciplinarietat que busca recolzar-se en àmbits tan dispars com l'antropologia, en la seva vessant etnoarqueològica, relacionant modes de vida actuals de les tribus de les selves o sabanes, amb les que poblaren la terra fa milers d'anys; l'arqueobotànica, que es basa en l'estudi del paisatge vegetal passat, al costat de la palinolo-

Musealització de peces arqueològiques procedents d'una tomba tumular etrusca, en un museu d'art etrusc a Roma. Foto: A. Barrientos

gia i l'arqueologia mediambiental o l'arqueozoologia, encarregada d'esbrinar els hàbits alimentaris i els animals que eren domesticats o vivien als voltants de les zones de població dels nostres avantpassats.

L'arqueologia submarina és una variació, obligada pel medi en el qual es desenvolupa: el mar obert, rius o llacs, de l'arqueologia terrestre. Empra uns mitjans més sofisticats, com l'escafandra autònoma o els tubs de succió, i té l'objectiu d'esbrinar les mercaderies que transportaven els vaixells antics, les rutes comercials que seguien, el nivell tècnic de la navegació i els gustos de l'època, que es veuen reflectits en els productes intercanviats. A més, l'obtenció del carregament d'un d'aquests vaixells pot esdevenir molt important per realitzar un encreuament tipològic amb restes ceràmiques trobades a terra. Aquest és el cas de les àmfores: vinàries, d'oli o salaons, que viatjaven entre diferents ciutats portuàries o de pas i, alhora, amagaven entre elles altres produccions ceràmiques d'ús comú, les quals poden ser paral·lelitzades a partir de la seva relació amb altres troballes de diferents jaciments marítims o terrestres.

Si partim de la premissa que l'espai entre els diferents objectes, la seva distribució, la ubicació dels llocs poblats i les seves estructures, o la localització de qualsevol troballa, és derivada de l'acció de l'home i el temps, es pot dir que l'arqueologia espacial representa un paper molt important en el descobriment de les causes històrico-socials i econòmiques dels assentaments humans. Les anàlisis del macroespai, el mesoespai i el microespai depen-

dran de l'escala de l'estudi i els seus objectius. Però, tant pel que fa a l'adscripció a un determinat sexe i estatus a partir d'un aixovar trobat en una necròpolis tumular, o la diferent alineació d'un determinat nombre de cases respecte a unes altres, amb el consegüent canvi d'estil de vida o urbanisme, l'arqueologia espacial, molt utilitzada en jaciments puntuals, però poc emprada en grans jaciments com l'urbà, té una importància, de vegades clau en el descobriment de les causes i els fets històrics. Seguint aquest aspecte espacial, la present dècada va prenent consciència de l'enorme aportació que poden fer els SIG (Sistemes d'Informació Geogràfica) a l'arqueologia⁶, i en el redescobrimnt de l'antic espai ocupat per allò que s'està excavant, les relacions de visibilitat, de contemporaneïtat, de distribució topogràfica o vial dins d'una ciutat, de construcció en diferents zones, etc.

Tot això, però, té un estadi anterior, que és el treball de camp elaborat en un jaciment. El procés normal en una excavació urbana, com les efectuades a Lleida, comença amb la realització d'una sèrie de sondejos o cales rectangulars, amb l'ajut d'una màquina retro-excavadora i un o dos operaris, per exemple, a l'efecte de poder veure la potencialitat del jaciment, la importància de les restes, si n'hi ha, les èpoques en les quals ens mourem posteriorment, i la quantitat aproximada de metres cúbics de terra a extreure. Si el solar presenta restes arqueològiques i és susceptible de ser estudiat, es començaran les excavacions pròpiament dites seguint el sistema de l'*open area*, definida per Ph. Barker⁷, mitjançant el mètode estratigràfic i la matrix Harris. Les unitats estratigràfiques que

s'excavaran, s'aniran numerant i relacionant a través de la seqüència, en el registre que es durà a terme en una sèrie de fitxes estandarditzades, utilitzades a Lleida des del 1983 a la intervenció de La Paeria⁸, on s'inclouran les dades d'aquella UE: les relacions, la definició, la interpretació, la cronologia, el croquis, la secció, la planta, etc. Totes i cadascuna d'aquestes UE es fotografiaran prèviament a la seva excavació –tenint en compte que fem una fotografia a la interfície del mateix estrat i no al seu conjunt–, i després se'n dibuixarà la planta a partir d'una quadrícula, prèviament col·locada topogràficament en el context de la ciutat.

Els materials que aniran sorgint a mida que es vagi excavant la UE es guardaran en una bossa amb el número d'aquesta UE, per relacionar-los posteriorment en base a l'estratigrafia. Aquests materials, però, passaran per un procés de laboratori fora de l'excavació, que inclourà el seu rentatge, siglat i inventariat tipològic i cronològic. Més endavant, en el procés de redacció de les conclusions de l'excavació i l'estudi sistemàtic d'aquesta o dels seus objectes⁹, majoritàriament ceràmics, es podrà arribar a asseveracions més precises sobre una producció, la seva incidència en aquesta intervenció arqueològica, la comercialització i distribució d'aquesta en la ciutat i altres caràcters susceptibles de ser aportats per un estudi prou acurat.

Resumidament i pel capdamunt hem pogut veure què significa l'arqueologia: ciència social, branca de la història i clau del passat. Ara, que entenem una mica més la complexitat del seu objecte, desterrant l'absurditat en la qual ha estat immersa fins avui per la societat romàntica i imbuïda per l'extravagància hollywoodiana del doctor Jones, ens hem d'adonar de la utilitat social d'aquesta ciència, de les diferents visions a les quals ens pot dur, al descobriment de la vida dels nostres avantpassats per entendre per què som així i estem aquí, per què el nostre tarannà està tan marcadament accentuat per remots temps, per què les coses que avui veiem com a normals abans també ho eren, o van anar evolucionant des d'un primigeni descobriment. El per què; aquesta pregunta sobretot ens ajudarà a esdevenir unes persones pensants més completes, més lògiques i més humanes. Gràcies a l'arqueologia, la cultura de la societat té un nou marc on retrobar-se, on emmirallar-se i on aprendre de si mateixa.

1 DANIEL, G.: *Un siglo y medio de arqueología*, Fondo de Cultura Económica, México, 1987, pàg. 144.

2 DANIEL, G.: *Op. Cit.* nº 1, pàg. 157.

3 HARRIS, E.C.: *Principios de estratigrafia arqueológica*, Ed. Critica, Barcelona, 1991, pàg. 27.

4 HARRIS, E.C.: *Op. Cit.* nº3, pàg. IX.

5 RENFREW, C.; BAHN, P.: *Arqueologia. Teorias, métodos y práctica.*, Serie Textos, Akal Ediciones, Madrid, 1993, pàgs. 112-113.

6 BAENA, J.; BLASCO, C.; QUESADA, F.: *Los S.I.G. y el análisis espacial en arqueología*, col. de Estudios, UAM Ediciones, Madrid, 1999, pàg. 37-38.

7 BARKER, P.: *Tecnique dello scavo archeologico*, Longanesi & C., Milà, 1991, pàg. 74.

8 DD.AA.: *Harris Matrix. Sistemas de registre en arqueología*, vol. 2, col. El Fil d'Ariadna, Pagès Editors, Lleida, 1992, pàg. 195.

9 Un clar exemple d'estudi de materials ceràmics el tenim en l'estudi de la Terra Sigillata de l'Antic Portal de Magdalena: PEREZ, A.: *La "terra sigillata" de l'antic Portal de Magdalena*, Monografies d'Arqueologia Urbana, núm. 1, Ajuntament de Lleida, Lleida, 1990.

Panorama de l'ar a la província de

AR
TS 16

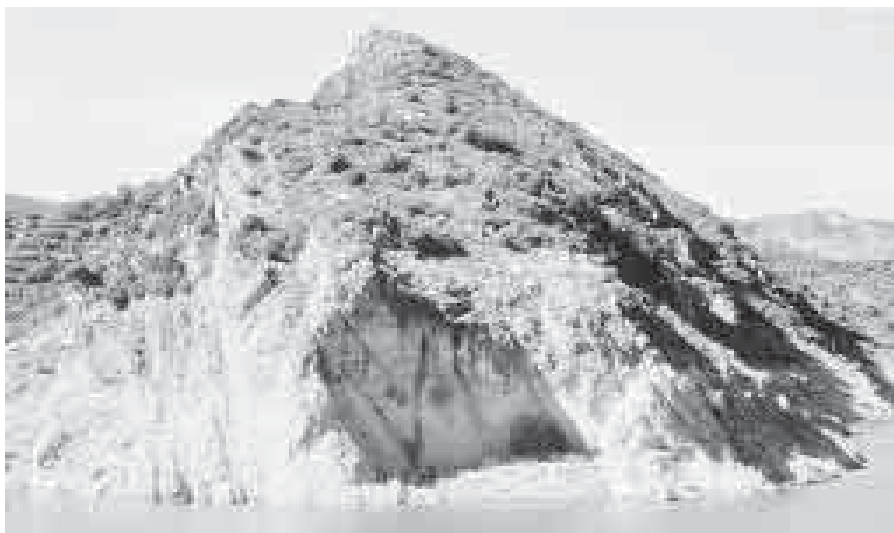
La província de Lleida és la més gran de les quatre parts en què els governs liberals del segle XIX dividiren el territori de Catalunya, però també cal tenir en compte que a la vegada és aquella part que té menys població de tot el Principat. El fet de trobar-se allunyada de la costa i sobretot del desenvolupament industrial, que viu durant el segle passat bona part de la banda oriental del país, són dues raons importants per explicar la baixa densitat demogràfica de l'altre costat occidental al qual fa referència aquest escrit. No obstant això, el caràcter interior de les denominades ter-

res de Ponent no ha estat mai al llarg del temps un obstacle per a l'assentament humà, ja que la seva vertebració mitjançant la vall del Segre és un atractiu força important pel seu gran potencial agropequari i sobretot per la via de comunicació privilegiada que esdevé entre l'Ebre i el Pirineu.

Introducció

La presència humana a l'occident de Catalunya és força antiga, ja que, avui per avui, les restes més velles corresponen al Paleolític Inferior; els jaciments de la

Cova de l'Estret de Tragó, de Nerets (Talarn), de Maials, o de les valls del Farfanya o de la Femosa, són una bona prova de l'estada de l'home per aquestes contrades nostres des de fa, almenys, uns cent mil anys. Tanmateix, la comentada amplitud de territori i la seva precoç ocupació humana no fan precisament que les terres de Lleida siguin les més conegudes arqueològicament i esdevenen una autèntica reserva per a futures des-

La Cova de l'Estret de Tragó (Òs de Balaguer). Jaciment paleolític mig cobert per l'embassament de Santa Anna.
Foto: Arxiu IEI

Arqueologia Lleida

Joan-Ramon González Pérez

cobertes. Evidentment la manca d'una forta demografia, associada a sistemes de producció tradicionals, fa per una banda que aquí s'hagin conservat potencialment i realment més jaciments que en aquelles altres zones del país on la industrialització i la conseqüent concentració poblacional han modificat de manera més intensa el territori; però per una altra banda, la baixa densitat d'ocupació i la dedicació de la majoria de la gent a activitats de subsistència o d'estricta producció econòmica han fet també que siguin molt pocs aquells que hagin dedicat el seu temps a conèixer el passat de casa nostra i molts d'aquells que ho han fet són provinents de les comarques llevantines de Catalunya, allí on la major densitat demogràfica i la major tradició cultural ha facilitat l'existència d'una minoria que ha pogut realitzar tasques de recerca o d'economia no productiva.

Aquesta diferència de coneixement i de recerca entre el territori de llevant i el de ponent pot ser equivalent al mateix temps a l'existent entre el nord i el sud, entre la muntanya i el pla, de les comarques occidentals catalanes. Sense cap dubte, a la província de Lleida el grau de coneixement de les zones del Pirineu i del Prepirineu és força inferior al de les comarques del Pla. Les mateixes Cartes Arqueològiques, o inventari sistemàtic de tots els jaciments coneguts en una determinada zona geogràfica, són una bona prova d'allò dit; el Segrià fou una de les primeres comarques de Catalunya on el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va efectuar aquesta tasca, entre els anys

1983 i 1984, mentre que la darrera ha estat l'Alt Urgell dotze anys després. El Segrià, per la seva proximitat a Lleida, ha estat tradicionalment una comarca molt prospectada i es tenen documentats gairebé tres-cents jaciments que van temporalment des del Paleolític fins al món visigòtic, ja que incomprendiblement els que corresponen a una cronologia posterior a l'any 714 han restat i resten formalment fora de la relació oficial; encara i amb això, la comarca segriana és una de les més riques en jaciments arqueològics de Catalunya, sobretot en la zona del Baix Segre on la densitat per quilòmetre quadrat és considerable, principalment a partir dels assentaments corresponents a l'edat del Bronze, és a dir, a partir aproximadament del 1300 a C. No obstant això, la relativa concentració demogràfica a la ciutat de Lleida i al seu voltant, així com les noves maquinàries que permeten l'aplanament dels ancestrals tossals, per tal d'adequar els vells camps a les noves tècniques de conreu, sobretot amb l'arribada de l'aigua de reg, ha propiciat una important destrucció de jaciments, com per exemple a la partida del Tabac d'Alguaire.

Panorama de la recerca fins a la recuperació de l'Estudi General

L'inici de l'activitat investigadora a les comarques de Lleida correspon al darrer terç del segle XIX, Pleyà de Porta a la ciutat i Lluís Marià Vidal a la muntanya són els primers. La troballa de la Roca dels Moros de

Cogul a principis del segle XX esdevindrà una de les fites destacades en el coneixement del passat, molts membres de la comunitat científica internacional del moment voldran veure les famoses pintures i la petita balma aconseguirà una merescuda fama, que no deixa de sorprendre a molts dels curiosos que avui van a visitar-la, ja que pateixen una gran decepció per la dificultat a contemplar les esborrades figures pintades.

La creació per Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans permet organitzar l'activitat científica del país, sobretot la desenvolupada per la corresponent Secció Històrico-Arqueològica que gaudirà d'un destacat equip d'investigadors que portarà a terme ambiciosos projectes de recerca, alguns dels quals no deixarà de banda a les nostres comarques, com per exemple l'excavació al Tossal de les Tenalles de Sidamunt dirigida per J. Colominas.

Durant els anys vint destaca la figura de mossèn Serra Vilaró que des del Museu Diocesà de Solsona farà una intensa tasca de prospecció i d'excavació en una comarca difícil per l'orografia i pel frondós boscatge que la cobreix.

Ja en els anys trenta i per la zona de Balaguer treballa el pare Pubill que descobreix molts assentaments prehistòrics que permeten mostrar el tipus de recerca que cal fer en la zona plana. L'arribada de la guerra civil va originar la pèrdua de la col·lecció de materials que

havia format, cosa que es pot considerar com un autèntic símbol de la crisi viscuda també en el món científic en general a partir de 1936.

La postguerra més immediata estarà marcada per l'excavació que Tarragó Pleyán realitzarà al jaciment ibèric de Gebut (Soses), la qual tot i no ser una actuació especialment acurada, va permetre obtenir suficient material ceràmic per iniciar la col·lecció arqueològica de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI) i conèixer la primera planta d'un poblat ilerget. Serà precisament aquesta institució, depenent de la Diputació de Lleida, la que centrarà des de la seva creació l'any 1942 fins a la dècada dels setanta la major part de l'activitat arqueològica que es desenvoluparà a la província de Lleida. La descoberta de la necròpolis de la Pedrera (Vallfogona de Balaguer-Térmens) l'any 1958 assenyala l'inici d'una intensa etapa d'intervencions que realitzaran Lluís Díez-Coronel i Rodrigo Pita Mercé: Roques de Sant Formatge (Seròs), la Colomina (Gerb), Genó (Aitona), Masada de Ratón (Fraga), El Romeral (Albesa), Hostal Nou (Balaguer), Bobalà o el Bovalar (Seròs), Mitjaran (Vielha) o el Castell Formós (Balaguer) que marca l'inici de l'arqueologia andalusina a casa nostra, amb la col·laboració d'especialistes estrangers com Christian Ewert. L'equip de l'IEI efectuarà aquest treballs amb total il·lusió però amb recursos modestos i amb la limitació de fer-se en el temps lliure que els deixava la seva activitat professional. Crec però que tenen el valor de salvar en la majoria dels casos una informació que sense la seva intervenció s'hauria perdut completament i també el fet d'es-

Casa de l'Encada (Senterada). Un dels primers dòlmens coneguts a les terres de Lleida. Foto: Arxiu IEI

tudiar per primer cop jaciments d'època medieval, amb el descobriment de la rica arqueologia andalusina que actualment coneixem. Cal també destacar especialment la prospecció de zones com el Baix Segre amb la troballa de la major part dels jaciments que formen actualment el ric tram arqueològic d'una zona especialment densa en testimonis del passat o l'inici d'una arqueologia urbana amb els treballs al soterrani de la Paeria de Lleida; però probablement allà on pot considerar-se més destacada la tasca de l'IEI seria la realitzada per Díez-Coronel i el seu col·laborador Enric Carrera en la descoberta i documentació de nous indrets amb art rupestre pintat: com per exemple la Peixera (Alfés), les Aparets (Baldomar), Antona (Artesa de Segre) o la Cova dels Vilassos (Os de Balaguer); tot això sense oblidar l'atenció progressiva per l'art rupestre gravat, com la Roca de les Bruixes (Ordino, Andorra) o la Roca del Mas de N'Olives (Torreblanca, Ponts).

Durant aquesta època hi haurà també la destacada personalitat de Joan Maluquer de Motes, professor de la Universitat de Barcelona, el qual dedicarà bona part del seu treball de camp a les terres de Lleida. Els seus estudis a les coves de les valls de Serradell i del Flamicell marquen l'inici d'una investigació troglodítica, que actualment resta encara molt verge. El seu treball a l'important poblat ibèric del Molí d'Espígol (Tornabous) és una fita referencial en el coneixement del món ilerget, complementat per la descoberta de la necròpolis tumular d'Almenara Alta (Agramunt). La zona d'Artesa de Segre serà, no obstant això, l'espai on darrerament centrarà la

seva atenció amb la descoberta de jaciments tan interessants com la Cova del Parco (Alòs de Balaguer). Aquests contactes entre els universitaris del Cap i Casal i els aficionats de la Terraferma seran importants encara que no amb la intensitat que aquestos darrers voldrien. Eduard Ripoll al front del Museu Arqueològic de Barcelona donarà suport a actuacions en jaciments romans com el Reguer de Puigverd d'Agramunt o la citada vila romana del Romeral d'Albesa, sense oblidar la interessant troballa de l'amagatall de bronzes de la Cova dels Muricecs (Cellers), format per onze braçalets i una destal plana, els quals s'integraren al Museu Arqueològic de l'IEI, obert al públic l'any 1954 i que fins l'any 1981 fou considerat oficialment com a Museu Provincial de Lleida. Solament la ciutat de Solsona mostrava també en el seu Museu Diocesà material arqueològic representatiu de les cultures que al llarg del temps ocuparen aquest territori nostre.

Experts aficionats barcelonins com Josep de la Vega i el seu equip del Grup Mediterrània d'Investigacions Espeleològiques ampliaran el coneixement de les coves ocupades antròpicament a les serres prepirinenques, especialment del Montsec. La descoberta i catalogació d'un total de 44 jaciments, la majoria d'ells inèdits, fou el fruit de les sortides efectuades entre 1969 i 1980 que culminaren amb l'edició d'un llibre d'obligada referència pels estudis d'aquella zona.

A principis dels setanta un equip d'universitaris, dirigit per Emili Junyent, efectua una doble campanya al po-

blat ibèric de Roques de Sant Formatge (Seròs) i paral·lelament un estudi urgent al jaciment dels Vilans (Aitona), on les noves pràctiques de reg amenaçaven la seva integritat. Aquestes dues intervencions són una mica el símbol de la nova etapa que a partir d'aquesta dècada es desenvoluparà a les terres de Lleida. Per una banda, intervencions programades per equips de professionals i, per una altra, excavacions d'urgència que el ritme accelerat de progrés que experimentarà aquesta zona tradicionalment estàtica obligarà a fer amb una considerable freqüència.

Panorama de la recerca des de la recuperació de l'Estudi General fins a la dècada dels noranta

El camí per a l'establiment de la Universitat de Lleida (UdL) comença per la recuperació simbòlica de l'Estudi General, creat per Jaume II l'any 1300, a base d'establir facultats delegades de les universitats barcelonines. La de Dret, depenent de la Universitat de Barcelona, inaugura el procés l'any 1968; seguirà l'any 1971 amb la de Lletres que dependrà de la Universitat Autònoma de Barcelona. Els dos professors de les assignatures de Prehistòria i d'Història Antiga seran respectivament José Luis Maya i Frederic Lara. Aquest darrer, vinculat a l'IEI, endegarà una recerca sistemàtica sobre el món romà, especialment l'epigrafia de Lleida; mentre que el primer, en col·laboració amb la Secció d'Arqueologia de l'IEI, farà una excavació a la necròpolis d'incineració de Pedrós (Seròs) i a partir del 1976 endegarà l'estudi exhaustiu del jaciment de

Genó (Aitona), el qual aviat es convertirà en un dels més importants per conèixer l'inici de l'urbanisme a casa nostra; l'estudi dels materials apareguts han donat molta informació sobre la manera de viure d'aquella gent al voltant de l'any 1100 a.C. i sobretot l'espectacular notícia de la localització de mostres que confirmen una fabricació de cervesa, la qual esdevé actualment la més antiga documentada a l'occident europeu.

L'activitat de grups d'aficionats es consolida en aquesta dècada. El Grup de Recerques de les Terres de Ponent aplega un bon nombre d'estudiosos de la Història de les comarques sud-orientals de la província. Les prospeccions de Joan Duch a la vall del Corb i de Ramon Boleda a la resta de l'Urgell permeten augmentar el coneixement arqueològic d'una comarca rica en jaciments arqueològics; en aquesta tasca no es pot oblidar el Museu de Tàrraga, dirigit per l'erudit investigador Joan Tous. El Grup Cultural La Femosa realitzarà sobretot en aquests anys una intensa tasca, principalment al voltant d'Artesa de Lleida i de Puigverd de Lleida, localitzant nous jaciments, entre els quals cal indicar la troballa de materials paleolítics i neolítics que permeteren la creació d'un Museu Arqueològic Local, que continua actualment destacant en el panorama arqueològic provincial per ser l'únic que permet contemplar objectes d'aquelles primitives cultures, encara que també té interessants materials d'època més moderna, com els de la necròpolis d'incineració de la Pena o del poblat ibèric de Margalef. No podem oblidar d'altres equips d'estudiosos que treballaran i fundaran interessants museus

Lluís Diez-Coronel en l'excavació del jaciment romà de l'Hostal Nou (Balaguer). Foto: Arxiu IEI.

etnogràfico-arqueològics com el de Pere Bellmunt a Juneda o el de Jaume Ferrando a Artesa de Segre.

La dècada dels vuitanta comporta la consolidació de la professionalització en el camp de l'Arqueologia de les Terres de Ponent. La facultat de Lletres passa a dependre de la Universitat de Barcelona i és el pas per constituir l'actual UdL. L'equip d'investigadors s'iniciarà amb Emili Junyent i Arturo Pérez, als quals progressivament s'incorporaran d'altres com Núria Rafel, Joaquín Ruiz de Arbulo, Francesc Tusset, Joan López, Natàlia Alonso, Angel Lafuente. També en l'àmbit medieval hi seran José I. Padilla i Jordi Bolós. El Museu de la Noguera gaudirà de la primera plaça d'arqueòleg de l'administració local que ocupa Josep Giralt. El mateix any 1981 la Diputació de Lleida crea també una altra plaça d'arqueòleg adscrit a l'IEI que ocuparà Joan Ramon González. També aquest any és quan es fan els traspassos de Cultura a la Generalitat de Catalunya, organitzant el país en Serveis Territorials, al front del quals hi haurà un arqueòleg; a Lleida el primer serà Ramon Ten, seguit per Magí Miret, Núria Rafel i Josep Gallart, que és l'actual. El professor Maya no es desvincula de la recerca en la vall del Segre en marxar l'Autònoma de les terres de Ponent i s'organitzà un equip pluridisciplinar entre aquella universitat, l'Estudi General (Emili Junyent) i l'IEI (Josep Ignasi Rodríguez i Joan Ramon González) per desenvolupar el Projecte d'Investigació Arqueològica del Baix Segre, el qual va permetre treballar al jaciment de Carretelà (Aitona) durant dos anys i on es varen obtenir les pri-

meres datacions de Carboni 14 del Segrià (1090 +/- 90 A.C. i 1070 +/- 90 A.C.) corresponents a un establiment dels denominats Camps d'Urnes. El Museu Arqueològic de Barcelona, amb els arqueòlegs Jordi Rovira i Albert López, i l'IEI endeguen també un projecte de recerca al Tossal de Solibernat (Torres de Segre), en el qual durant cinc campanyes es va localitzar l'assentament prehistòric que es volia investigar, però a la vegada es va produir la sorpresa en trobar un establiment islàmic que ha esdevingut el jaciment rural d'època andalusina més significatiu de Catalunya.

La Universitat de Barcelona continuarà l'excavació de l'emblemàtic jaciment visigòtic de Bobalà a Seròs, sota la direcció de Pere de Palol. Aquest treball en el món post-romà es veurà continuat per l'endegament d'excavacions de caire medieval en el despoblat de Sant Miquel de la Vall (Covet de la Conca) per Manuel Riu i que continuarà el Dr. Padilla. L'equip de Prim Bertran i Francesc Fitè endeguen també alguns treballs puntuals com a l'església de Santa Coloma d'Àger, als trulls rupestres de Flix de Montgai o al despoblat de Sant Llorenç del Montsec, però el seu estudi dels grafitis medievals del castell d'Oroners marcarà l'inici d'una atenció merescuda per aquestes manifestacions històriques, sovintment oblidades i que són tan abundants en la majoria dels edificis antics.

Des del Museu de la Noguera s'endega un ambiciós projecte sobre màdina Balagí, el qual ha permès conèixer l'evolució de la ciutat, la qual s'explica en un

didàctic museu de nova planta, situat vora la vella església de Sant Josep, que serveix per descobrir el desconegut món andalusí, en un país capficat per les glòries de la Catalunya Comtal, les quals sense menyspreuar-les han fet oblidar en general una rica realitat islàmica clarament viscuda a la denominada Catalunya Nova.

L'IEI, a més de les col·laboracions citades, endegarà diverses excavacions a petició d'algunes entitats del territori provincial: Maldanell (Maldà), Tossal de les Forques (La Sentiu de Sió), Pla de les Tenalles (La Mòra, Granyanella), etc. Tindrà algun projecte de recerca propi com la Cova de Geguins (Les Avellanes-Santa Linya), la Serra del Calvari (La Granja d'Escarp). Però fins l'any 1986 bona part del temps serà destinat a realitzar excavacions d'urgència, tant en l'espai rural -Gebut (Soses), Tossal de Santa Llúcia (Almenara Alta), Tapió (Gimenells) o Torre Andreu (La Bordeta, Lleida)-, com en Lleida ciutat -Mur de Blondel, Muralla de Portaferriça, Cripta de la Seu Nova. De totes maneres a partir d'aquell any comença una paulatina especialització en excavacions a edificis construïts com Sant Joan Vell de Tèrmens o el Monestir d'Avinganya a Seròs.

Entre les intervencions d'urgència que es realitzen en aquesta època podem citar també el conjunt de poblat i necròpolis de la Colomina (Gerb) amb una cronologia entre el 850 i el 650 a.C. La intervenció en el sector funerari va permetre la conservació in situ de vint-i-vuit estructures tumulars que ajuden a conèixer el ri-

tual de la mort a principis de l'edat del Ferro.

La inauguració del Museu de la Vall d'Aran permetrà no solament mostrar la realitat diferencial de l'alta vall del Garona, amb els seus valors antropològics singulars i a la vegada descobrir el seu passat prehistòric, posat ja en evidència anteriorment pels treballs de Gourdon a principis de segle i continuats per Díez-Coronel, que també dedicà la seva atenció a curiosos elements de l'art romà conservats en moltes de les esglésies araneses, així com per Maya, Muller i més darrerament per Pere Cots, que entre d'altres intervencions porta el projecte de recuperació del castell de Les.

L'any 1987 es desmantella el Museu Arqueològic de l'IEI per tal d'efectuar una nova exposició museològica, cosa que obligarà a efectuar una excavació d'urgència en el subsòl de l'antic Hospital de Santa Maria i a experimentar per primera vegada la detecció d'estructures colgades mitjançant la tècnica del georadar.

En general, la presència o no de persones interessades en la recerca arqueològica farà que unes zones tinguin un millor coneixement arqueològic que d'altres, com és el cas de les Garrigues per part d'Alexandre Mir o de la zona de Maials per part de Joan Martí.

Les impressionants defenses dels Vilars (Arbeca). Una autèntica sorpresa arqueològica dels darrers anys. Foto: Arxiu IEI.

La dècada dels noranta

A l'acabament del segle XX podem comprovar que l'activitat de recerca arqueològica a les terres de Lleida es consolida, sobretot amb diversos projectes d'investigació que donen coherència als treballs de camp, tot i que les excavacions d'urgència són força importants. No parlarem amb detall de l'arqueologia urbana, ja que es comenta en un altre article d'aquesta mateixa revista, però crec no obstant que la ciutat de Lleida té actualment establert un modèlic sistema de treball, després de dues actuacions que són totalment antitètiques, com és la mal planificada construcció de l'aparcament de la plaça de Sant Joan que tantes dades històriques va destruir, o l'altra cara de la moneda que va ser l'exemplar actuació al Portal de Magdalena, una de les excavacions urbanes més importants de les efectuades a Catalunya. Sortosament avui, l'Ajuntament de Lleida té una Secció d'Arqueologia que controla totes les obres del casc antic, documentant i estudiant allò que pugui sortir, aconseguint allò tan difícil com és compaginar la dinàmica del progrés i respectar a la vegada la possibilitat de conèixer les restes que es conserven del passat. Aquesta modèlica actuació ha permès en els darrers anys obtenir un conjunt de dades que estan canviant considerablement, allò que se sabia sobre com era la ciutat romana d'Ilerda o de l'andalusina màdina Lârîda.

Però si repassem cronològicament els projectes endegats a les terres de Ponent, comprovarem que l'equip

d'Eudald Carbonell treballa principalment el Paleolític Inferior, el de Rafael Mora el Paleolític Mitjà (la Roca dels Bous a Camarasa, prop de Llorenç de Montgai, i la Cova de l'Estret de Tragó al terme d'Os de Balaguer) i el de Josep Maria Fullola el Paleolític Superior (Cova del Parco a Alòs de Balaguer).

L'equip de Miquel Molist té endegat un projecte sobre el Neolític a les valls orientals del curs inferior del Segre. En aquest moment cronològic cal citar la troballa d'un sepulcre neolític a la vall de Miarnau (Llardecans), que va permetre documentar les primeres restes conegudes d'un pagès de l'actual comarca del Segrià, en una excavació d'urgència realitzada per l'IEI i la Generalitat.

L'edat del Bronze serà millor coneguda a partir dels treballs que investigadors de la UdL estan portant a terme en el jaciment de Minferri (Juneda) on s'ha trobat un interessant hàbitat campamental. Però la sorpresa científica ha estat la descoberta del jaciment dels Vilars a Arbeca. La destrucció de l'elevació on havia les restes d'un poblat ibèric va originar una excavació d'urgència que va permetre localitzar un peculiar assentament de l'edat del Ferro, es caracteritza sobretot per disposar d'una forta muralla de forma circular, dotada amb una dotzena de torres; a l'interior les cases segueixen la planta radial envoltant un espai central on és la cisterna, per fora unes pedres clavades verticalment i un fossat per davant feien gairebé inexpugnable aquesta primitiva fortificació que és actual-

El Castell de Guimerà. Estudis sistemàtics de l'evolució d'una fortalesa de la frontera cristianoislàmica.

ment un cas únic a Catalunya i a tota la vall de l'Ebre. L'equip de la UdL, dirigit per Emili Junyent, ha elaborat un ambiciós projecte per continuar la investigació del jaciment, convertir-lo en un indret d'aprenentatge i a la vegada d'esbarjo cultural.

A més de la ciutat d'Ilerda, la recerca de la qual ja hem comentat, les altres dues ciutats romanes de l'occident català que tenien la categoria de municipis gaudeixen dels corresponents projectes de recerca. Iesso, l'actual Guissona, és objecte d'un treball dirigit per Josep Guitart i Joaquim Pera de la Universitat Autònoma de Barcelona i Aeso, l'actual Isona, per Teresa Reyes del Museu de la Conca Dellà; tots dos jaciments corresponen a un model de ciutat i amb projecte de fundacions que desenvoluparen els romans a principis del segle I a.C. per tal d'assegurar la romanització d'un territori de forta tradició indígena. En allò referent al món rural d'època romana, l'equip dirigit per Lluís Mari ha posat al descobert els elements de la part rústica d'una vila a Corbins, mentre que a la vegada torna a estudiar la part senyorial en la vila del Romeral d'Albesa.

D'època andalusina continua la recerca de màdina Balagí i del seu territori immediat, mentre que del món cristià hi ha un projecte a les Valls d'Àneu que porta un ampli equip de la Universitat de Barcelona, dirigit per José I. Padilla, per tal de conèixer la reorganització i estructura de poblament a l'Alt Pallars a l'Edat Mitjana, centrat especialment en l'estudi del castell de

Primera campanya d'excavació a Bobalà o el Bovalar (Seròs). Un dels jaciments visigòtics més importants de Catalunya. Foto: Arxiu IEL.

València. O un altre a la zona septentrional del Montsec d'Ares d'un altre equip de la mateixa universitat, dirigit per Marta Sancho, el qual parteix de l'estudi del jaciment de la Fabregada, on s'ha localitzat la farga més antiga de Catalunya. També cal citar la investigació que es realitza al despoblat pallarès de Santa Creu de Llacunes (Soriguera) per part d'Albert Roig i de Jordi Roig o la del singular castell de Llordà (Isona) per part del Museu de la Conca Dellà a través del projecte de Joan E. García i d'Alberto Gómez.

El Servei d'Arqueologia de l'IEI dona el suport científic sol·licitat pels ajuntaments o entitats en els seus projectes de recuperació del patrimoni basant-se bàsicament en el concepte de l'arqueologia total, tant des d'un punt de vista cronològic com metodològic, és a dir, consisteix a documentar tant els nivells més moderns com els antics, així com efectuar la recerca des de la coberta de l'edifici fins a la seva cimentació. De totes maneres, tant les intervencions d'urgència com les iniciatives de recerca s'engloben en tres línies de treball, portades a terme pel sotasignat amb Josep Medina, Joana Xandri, Sònia Pascual, Manuel Sales, Andreu Moya, Pilar Vázquez, Marta Morán: 1. De l'edat del Bronze a l'època ibèrica: la dicotomia entre la muntanya i el pla. En aquesta s'incorpora principalment el projecte *Evolució de l'hàbitat a la Serra de Sant Gervàs i serres properes*, del qual es deriva l'excavació sistemàtica de la necròpolis de túmuls del Turó de la Capsera (El Pont de Suert-Conca de Dalt). 2. La coexistència de dos mons diferents: la cultura islàmica i la cristi-

ana. El cas de les fortificacions de l'Alta Edat Mitjana, de la qual s'han derivat les intervencions al Pilar d'Almenara (Agramunt), a la torre d'Ardèvol (Pinós del Solsonès), al castell de Guimerà, al castell de Tèrmens, al de l'Albi, al de Ciutadilla i al de Maldà. Aquestes tres darreres, en curs de realització actualment. El projecte *L'evolució de la frontera cristiano-islàmica a la vall del Llobregós* ha estat la conseqüència científica dels estudis de fortificacions en les comarques del Solsonès i de la Segarra. La investigació dels castells ha portat a descobrir un tipus d'estructura industrial gairebé oblidada com són els molins de vent, relativament abundants en la zona de l'altiplà oriental lleidatà. El vell monestir d'Avinganya, que sembla ser que neixeria a partir d'un assentament islàmic, ha esdevingut l'any 1997 un Centre d'Arqueologia on s'ensenya la metodologia d'excavació però també la riquesa arqueològica de l'entorn. Un destí prou digne per a un dels monuments més desconeguts del Segrià i el més important existent a camp ras. 3. L'evolució del paisatge durant l'holocè a la depressió nord-oriental de l'Ebre mitjançant la geoarqueologia. Aquesta tercera línia pretén estudiar les dades que ens permetin conèixer l'evolució geomorfològica del paisatge on ha viscut habitualment l'home, en el qual participa el professor José Luis Peña, un dels endegadors d'aquesta disciplina mixta al nostre país.

Cal destacar en l'aspecte didàctic la musealització audiovisual de la història d'Avinganya i la ruta del Baix Segre que visita els jaciments més destacats de la zona

entre l'edat del Bronze i l'època moderna. Genó, Riques, Gebut, Vila Fortunatus, Bovalar i Solibernat. També la inauguració de la Sala d'Arqueologia de l'IEI a partir de 1993 amb una exposició permanent de plantejament força original o la nova instal·lació del Museu Comarcal de l'Urgell que explica sobretot el món ibèric a partir dels materials del Molí d'Espígol. Aquest Museu ha incorporat darrerament a la seva plantilla l'arqueòleg Oriol Saula i la col·laboració de Jaume Badias amb excavacions urbanes de la importància de l'adoberia del Molí del Codina o de les sitges ibèriques de Missatges, a Claravalls, estudi fet en col·laboració amb l'investigador lleidatà Ignasi Garcés, actualment professor de la Universitat de Barcelona.

No voldríem acabar aquest escrit sense fer menció a una activitat novedosa en el camp de l'arqueologia, tal com són les empreses privades. Des de la primera denominada Arq, de vida efímera, a la de Pròleg, que actualment domina aquest modest però real mercat, hi ha evidentment el desig de guanyar-se la vida amb la feina que un ha triat, però a la vegada això suposa una tercera via, a més de la universitat o de l'administració, per tal de fer una tasca que implica ni més ni menys una progressiva normalització de l'activitat arqueològica.

Conclusió

Encara es podrien dir més coses de l'arqueologia lleidatana, no hem citat tots els jaciments, ni tampoc a

totes les persones. Però gràcies a l'esforç de tots, les nostres arrels són cada cop més conegudes. Cal anar fent la feina fascinant de continuar investigant en els jaciments documentats, o en aquells que no han estat descoberts encara. La mancança més greu de l'activitat arqueològica és el migrat pressupost que es destina habitualment per tirar endavant els diversos treballs d'investigació, ben lluny de les condicions ideals que serien desitjables, la qual cosa obliga llavors a fer autèntics equilibris per estirar al màxim els recursos disponibles. No obstant això, globalment podem ser relativament optimistes, ja que si comparem el present amb les circumstàncies de fa uns quinze o vint anys, podem comprovar que hi ha diferents projectes de recerca, així com una legislació bastant acceptable i una administració amb els recursos mínims per fer front les eventualitats; es pot observar que treballen equips de les universitats, de l'administració autonòmica i de la local, dels museus, de les entitats culturals i fins i tot de la iniciativa privada; la normativa i la metodologia s'aplica amb un rigor bastant bo i cada cop més, en benefici d'un millor coneixement de la nostra memòria col·lectiva, l'arqueologia és assumida per tothom com una intervenció necessària i en el pitjor dels casos com una molèstia suportable. No obstant això, on encara l'arqueologia ha d'aconseguir que se li reconegui completament el seu paper fonamental és en les nombroses intervencions que es fan sobre el patrimoni edificat d'interès històric; en principi cal tenir en compte que sempre s'ha de fer en primer lloc l'estudi arqueològic de la construcció, després s'ha d'elaborar

El Centre d'Arqueologia d'Aviganya (Seròs). Una aposta didàctica per a la recuperació de la primera Casa Trinitària de la Península Ibèrica i divulgar la riquesa patrimonial del Baix Segre. Foto: Arxiu IEL.

el projecte de recuperació, el qual ha d'ésser equilibrat en funció del coneixement obtingut de l'estudi de l'edifici i dels usos que la societat immediata vol fer d'ell, i finalment s'ha de procedir a l'execució dels treballs; però massa sovint encara es fan d'una manera capritxosa restauracions destructives, sense cap estudi històric previ, amb modificacions que poden ser més o menys acceptables en el resultat final del procés de recuperació, però amb alarmants mancances d'una documentació exhaustiva d'allò que se suprimeix. No

s'ha d'oblidar mai que l'Arqueologia investiga les restes materials conservades, ja que són uns testimonis únics del passat, del nostre passat, i per tant és totalment imprescindible estudiar-los i, si cal, també conservar-los, per tal d'obtenir d'ells la màxima informació històrica. Mai s'ha d'oblidar el dret a gaudir-los per part de tothom, ja que tots som hereus d'allò que diuen aquelles pedres, de vegades poc monumentals, però sempre amb moltes ganes de xerrar per a tot aquell que les vulgui escoltar.

Arqueologia i difusió

Una activitat i una eina per a comprendre la nostra ciutat

Des de l'any 1992, amb la creació d'una plaça d'arqueòloga municipal, fins a l'actual configuració de la Secció d'Arqueologia, l'Ajuntament de Lleida ha fet un gran esforç dirigit a la documentació i salvaguarda del patrimoni arqueològic i amb ell, del llegat patrimonial en general que ens han deixat les diferents cultures que han donat identitat a la ciutat on vivim.

L'activitat arqueològica no té només com a interessos la documentació i salvaguarda del patrimoni, sinó que la difusió també esdevé una tasca fonamental. D'altra banda, la difusió necessita d'una participació més àmplia, vinculant a tots els agents que actuen sobre una comunitat o un territori per potenciar la participació de tots els seus integrants.

Els canals de difusió són variats (exposicions, publicacions, jornades, visites comentades...) i tenen un llenguatge i unes intencions comunicatives pròpies i diferenciades segons vagin adreçats al món científic o vagin adreçats al ciutadà. Entre les activitats desenvolupades en aquests darrers vuit anys cal remarcar:

A l'àmbit de les exposicions, l'adequació del soterrani del Palau de la Paeria com a espai expositiu. Per a la seva inauguració es va realitzar una exposició permanent dedicada a l'explicació de les restes arqueològiques trobades al subsòl del Palau. A l'actualitat, i des del mes de juny de l'any passat, aquesta exposició ha

estat substituïda per la mostra *Arqueologia i ciutat*, que encara es pot visitar, amb la intenció de mostrar les dades més recents. En aquest mateix lloc, l'any 1993, es va fer la mostra *El Riu de la Història*, dedicada a l'excaució realitzada al barri de Cappont.

L'any 1996/97 es va fer a la Panera l'exposició *Indibil i Mandoni. Reis i guerrers*, dedicada a la figura dels cabdills ilergets, evocant el seu món mitjançant fotografies, plànols i amb una seixantena d'objectes arqueològics procedents de museus i col·leccions de diverses localitats de Catalunya i Aragó. Exposició recolzada amb la publicació d'un llibre-catàleg.

La gran riquesa del material moble recuperat a les intervencions dutes a terme a la ciutat ha fet que Lleida pugui prestar peces a exposicions fetes a d'altres indrets de Catalunya, com per exemple *Seure a taula* (Barcelona-Gavà-Andorra, 1996), *L'Islam i Catalunya* (Barcelona, 1998), *Catalunya i els Carolingis* (Barcelona, 1999-2000). El préstec és per tant una altra via de difusió, ja que, encara que de manera puntual, es mostra una part del nostre patrimoni als ciutadans de les altres comunitats, fet que els permet gaudir i conèixer les nostres arrels i al mateix temps integrar-les al passat global de Catalunya.

Dins del camp de les publicacions també s'han fet esforços, s'han publicat llibres de difusió com *Arqueologia. La Lleida Secreta* (T. Prim-A. Oliver, 1995) i llibres de caràcter científic, en col·laboració amb la Secció d'Arqueo-

Diffusió: Eina per a la història

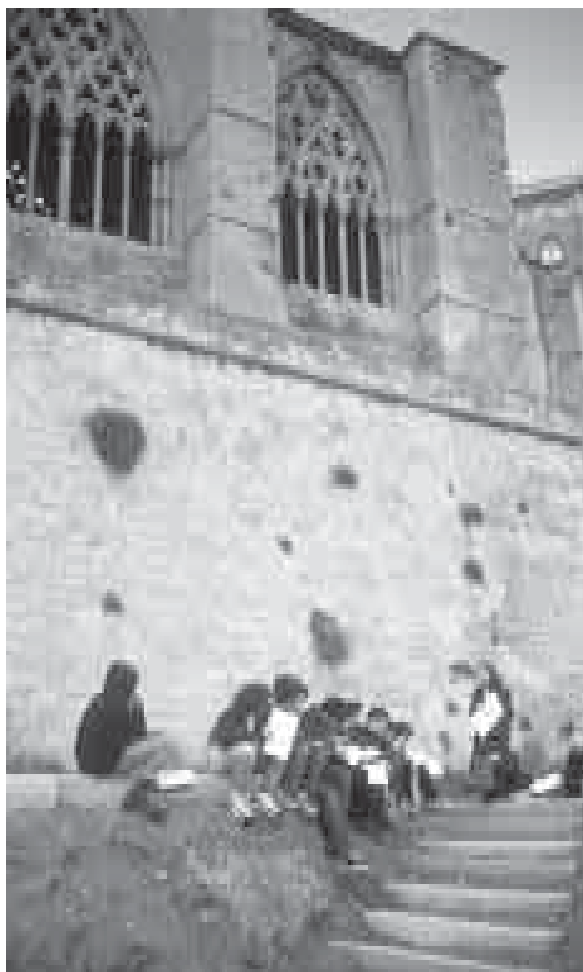
Anna Lorient Pérez

logia de la Universitat de Lleida, com les sis *Monografies d'Arqueologia Urbana* i els set volums de la *Revista d'Arqueologia de Ponent*. Aquest any ha sortit editat el llibre *Excavacions a l'antic barri de Cap Pont i a la sèquia de Torres* (J. Garcia - X. Payà, 1999) que correspon al segon número de la nova col·lecció *Itirida*. Amb ell s'inicia la sèrie *Itirida. Arqueologia*, es preveu que en un futur surti la monografia dedicada a les excavacions de la Suda. També s'ha publicat aquest any a les *Publicacions de l'Associació Amics de la Seu Vella* (Seu Vella. Anuari d'Història i Cultura.), els resultats de la intervenció feta al 1998 a la Casa d'Exercicis l'Antiga Canonja de la Seu Vella de Lleida: noves aportacions a l'evolució arquitectònica del conjunt dels seus edificis (I. Lorés - I. Gil, 1999).

També dins del terreny de la difusió científica la Secció d'Arqueologia ha participat en congressos i jornades on es discuteixen temes dedicats a la investigació històrico-arqueològica i/o temes relacionats amb la gestió dels temes arqueològics i patrimonials.

Com a una altra via per apropar les dades i els resultats obtinguts al llarg de la historiografia d'excavació de la ciutat, la Secció d'Arqueologia participa en iniciatives promogudes per altres institucions com l'Ateneu Popular de Ponent, mitjançant visites guiades tant pel Turó com pel centre històric i amb la publicació d'articles a *Coneixes la teva ciutat?*

Però pot ser que la col·laboració més estreta en els temes de difusió ciutadana hagi estat l'establerta entre

Activitats de camp fetes pels alumnes al recorregut al voltant del turó de la Seu Vella. Foto: Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida.

l'Ajuntament de Lleida i l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Lleida. A partir del curs 1994-1995 la Secció d'Arqueologia i l'ICE estan portant a terme un programa de visites i recorreguts adreçats a les escoles i al públic adult: *Descobrim la ciutat oculta. Arqueologia i patrimoni de la Suda*. Aquesta col·laboració es va iniciar gràcies a la conjunció entre l'interès de la Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament per donar a conèixer els treballs d'investigació històrico-arqueològica, amb l'interès dels responsables de l'ICE per impulsar programes d'educació entorn al coneixement i interpretació de la ciutat. Aquest programa pretén assolir entre d'altres els següents objectius:

- Comprendre la història a partir d'un exemple concret: el Turó, donant a conèixer les principals etapes històriques de la ciutat i així poder interpretar l'evolució de Lleida al llarg del temps.

- Donar a conèixer el procés arqueològic des del seu inici a l'excavació fins a la seva interpretació i arxiu, perquè puguin valorar-la com a un instrument per a reconstruir la història a partir de la recuperació i la interpretació de les restes del passat i, al mateix temps, prendre consciència de la professionalització de l'arqueologia i dels seus tècnics.

- Sensibilitzar-los respecte al patrimoni arqueològic i històricoartístic, a fi de valorar la importància que té el passat en qual-sevol societat i fer-los reflexionar sobre el fet que els elements físics que configuren la nostra ciutat (edificis, carrers, estructura urbana en general) ens condicionen i són una forma més d'entendre la història i la vida actual i així fomentar actituds compromeses i participatives vers al nostre patrimoni.

Funcionament del taller d'arqueologia realitzat a l'interior del palau cristià de la Suda.
Foto: Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida.

Un dels punts visitats al recorregut. Túnel localitzat a la banda nord de l'antiga Caserna de Cavalleria.
Foto: Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida.

Per portar a terme l'experiència, un grup de treball de l'ICE de la UdL, assessorat per la Secció d'Arqueologia, va generar un material didàctic específic per als col·legis, adaptat al cicle superior d'Educació Primària, ESO i Batxillerat i un altre adreçat a la població adulta, però amb continguts i objectius comuns diferenciant-se només pel seu grau de dificultat i explicació.

A l'activitat dissenyada per als escolars hi ha un apartat que es treballa al centre i és una introducció a l'estructura geològica i topogràfica del turó, així com als conceptes bàsics relacionats amb la història i l'arqueologia. La segona part de l'activitat, tant per a adults com per a escolars, està relacionada amb el recorregut pel Turó, per a molts aquesta experiència suposa el primer contacte físic i històric d'aquest espai que en el passat estava plenament integrat al traçat urbà i que ara viu una mica d'esquena a la ciutat. La tercera, correspon a les activitats desenvolupades dins de l'edifici de la Suda.

En aquesta darrera part es pretenen dos objectius bàsics, d'una banda, aproximar el visitant a l'edifici de la Suda i, de l'altra, apropar-los a les diferents fases del treball arqueològic i familiaritzar-los amb un dels aspectes de la pràctica arqueològica: la identificació i classificació del material mòble de totes les etapes històriques (en concret de l'utilitatge ceràmic), mitjançant la manipulació de fragments de peces originals recuperades a les diferents intervencions de la ciutat, ajudats tant per

les explicacions de les monitores com per la documentació preparada a l'efecte.

Les activitats amb els escolars es fan diàriament durant els mesos de març, abril i maig. Les visites amb adults es fan durant el mes d'octubre, encara que l'any passat van ser ampliadades fins a la primera quinzena de novembre.

El resultat d'aquesta col·laboració amb l'ICE ha estat altament positiu, al llarg d'aquests anys han participat més de 2.000 joves i quelcom més de 300 adults i per a una gran majoria ha estat el primer contacte no només històric, sinó també personal, amb el Turó. La valoració que han fet els centres participants i els adults també ha estat positiva, han conegut una mica millor el seu passat i al mateix temps els ha permès descobrir el món de l'arqueologia i la figura de l'arqueòleg que fins aleshores veien com a molt llunyans. En definitiva han estat conscients de la importància del treball arqueològic per a la documentació i la investigació de l'evolució històrica de la ciutat.

En un futur, esperem que no gaire llunyà, les vies de difusió iniciades estan estretament vinculades al futur Museu d'Història de la Ciutat. Serà bo que el Museu amb un espai específic i amb uns recursos econòmics, tècnics i humans propis, canalitzi tots els temes relacionats amb la projecció tant científica com ciutadana del patrimoni mòble i immoble de la ciutat.

Conservar el pas

La restauració arqueològica

1- Consolidació d'un fragment de mosaic romà abans de la seva extracció al jaciment
Foto: Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida

Quan es parla de conservació del patrimoni, quasi tothom pensa en la restauració d'obres d'art o d'edificis i sovint ignora l'existència d'altres especialitats relacionades igualment amb el patrimoni. Una de les especialitats poc conegudes és la restauració arqueològica. Aquest és un camp complex, ampli i molt lligat a l'activitat arqueològica, ja que s'ocupa de tots els problemes de conservació que es produeixen durant i després de l'excavació d'un jaciment.

El jaciment és la principal font d'informació de l'arqueologia i, per tant, és la base de tots els seus estudis. L'excavació d'un jaciment posa al descobert restes materials, producte de l'activitat de l'home, que han anat quedant cobertes amb el pas del temps. La investigació d'aquestes restes permetrà l'arqueòleg refer l'evolució de l'assentament humà i, amb aquestes dades, reconstruir una part de la seva història.

Les restes que recuperen els arqueòlegs durant l'excavació dels jaciments són de dos tipus. Per una banda, les restes arquitectòniques (murs i fonaments d'edificis, dipòsits, forns...), juntament amb els elements decoratius associats a aquestes restes, com poden ser mosaics, pintures murals o enlluïts. L'altre tipus de troballa són els objectes que els nostres avantpassats van perdre o llençar i que durant anys han quedat enterrats.

ssat històric: eològica

Carme Prats Darder

Les peces que es recuperen amb més freqüència són de ceràmica. D'aquest material es troben elements de vaixel·la (plats, safates, bols...), atuells de cuina (olles, cassoles...) i recipients d'emmagatzematge (àmfores, gerres, tupins...). També es troben monedes, eines i ornaments de metall. Més excepcionalment s'extreuen dels jaciments peces de vidre o pedra i, molt poques vegades, objectes fets amb matèria orgànica (os, fusta, teixits...), perquè per la seva naturalesa tendeixen a descompondre's totalment mentre estan sota terra.

Les restes exhumades als jaciments, a més del valor documental que tenen per a l'arqueòleg, també tenen un valor patrimonial, estètic i museístic important. Per això, la conservació i restauració d'aquestes restes respon a una doble funció: recuperar-les per a la recerca arqueològica i, alhora, restituir al màxim el seu aspecte perquè puguin ser exhibides. En el cas dels objectes, la restauració permetrà mostrar-los en les vitrines dels museus i exposicions i, si es tracta de restes arquitectòniques, la seva restitució farà possible que el públic les pugui visitar.

Durant els cents d'anys en els quals les estructures arquitectòniques i les peces han estat sota terra, han anat patint un procés de degradació que els afectarà més o menys segons la seva naturalesa i les característiques del terreny. Quan l'arqueòleg troba les restes i les posa al descobert, el restaurador s'ha de fer càrrec de la seva conservació.

Per això, la tasca del restaurador arqueològic comença en el mateix jaciment. Ell és qui s'encarrega d'extreure les peces que per la seva fragilitat necessiten una manipulació adequada. L'especialista en restauració protegirà els objectes i els donarà la consistència que permetrà treure'ls sense que pateixin danys.

Quan es decideix conservar les estructures arquitectòniques d'un jaciment, el restaurador és qui intervé directament, o bé, qui dirigeix les obres de consolidació i adequació. A vegades les restes arquitectòniques no es poden conservar, però, en canvi, hi ha elements com mosaics o pintures murals que es volen salvar; en aquest cas, aquest professional farà el seu arrencament i trasllat (vegeu foto 1).

Els objectes i elements arquitectònics, un cop extrets de l'excavació, s'han de portar a laboratoris especialitzats, on hi ha la infraestructura necessària per continuar el seu tractament. Aquestes instal·lacions normalment estan tant en institucions com en museus o serveis d'arqueologia. A les comar-

2- Neteja d'una peça de metall utilitzant el torn de dendista i la lupa binocular. Foto: Servei de Reproducció d'Imatge de la UdL

ques de Lleida tan sols té una activitat continuada el Laboratori de la Universitat de Lleida i en aquest taller, com en els altres d'aquestes característiques, s'hi fan tasques de neteja, estabilització i reconstrucció de les restes procedents dels jaciments.

Les peces extretes d'una excavació estan brutes de terra i de concrecions que s'han anat adherint a la superfície durant el temps d'enterrament. El primer que cal fer és netejar-les. Això es pot dur a terme amb mitjans mecànics abrasius com pot ser el bisturí o el torn de dentista (vegeu foto 2), o bé amb processos químics que dissolen la brutícia.

En el cas de les peces metàl·liques, aquesta neteja és imprescindible si es vol conèixer la seva forma, ja que durant el temps en què ha estat cobert de terra s'ha anat formant sobre l'objecte una capa de corrosió més o menys gruixuda que tapa totalment la superfície. Com es pot veure en la moneda de les fotos 3 i 4, si no s'elimina la capa de corrosió i terra, no es podrà veure la decoració de les seves cares i, per tant, no es podrà llegir ni identificar.

Des del moment del seu abandonament, les peces han iniciat uns processos físics i químics de degradació, com la corrosió dels metalls o l'acció de sals en la ceràmica i la pedra, que continuen un cop els objectes han estat desenterrats. Si al laboratori no s'aturen aquests processos mitjançant tractaments d'estabilització, la descomposició de les restes con-

3- Moneda de bronze com es va trobar a l'excavació
Foto: Servei de Reproducció d'Imatge de la Universitat de Lleida.

4- Moneda de bronze un cop restaurada
Foto: Servei de Reproducció d'Imatge de la Universitat de Lleida.

tinuarà i posarà en perill la integritat de l'objecte.

Moltes de les restes extretes al jaciment estan trencades i incompletes. Un cop netes i estabilitzades, les peces es reconstruiran enganxant els fragments amb adhesius. Si és necessària la reintegració de les parts perdudes, es farà amb guix escaiola, resines, polièster o altres materials. Aquesta restitució de les llacunes, es farà de manera que les zones autèntiques es puguin diferenciar fàcilment de les refetes pel restaurador (vegeu fotos 5 i 6).

Els elements com els mosaics o la pintura mural, que arriben al laboratori després d'haver estat arrencats del seu suport arquitectònic original (el paviment en el cas dels mosaics i el murs en el cas de la pintura mural), es traslladaran a un nou suport que permeti la seva manipulació i, també, la seva exposició al públic.

Que les restes arqueològiques estiguin restaurades no significa que ja no calgui preocupar-se més de la seva preservació. Al contrari, les persones encarregades de la conservació als jaciments, museus o magatzems on són aquestes restes hauran de controlar les condicions ambientals i de seguretat que les envolten, si volen evitar problemes posteriors de degradació.

5- Peça de ceràmica ibèrica abans de la seva restauració
Foto: Servei de Reproducció d'Imatge de la Universitat de Lleida.

6- Peça de ceràmica ibèrica després de la seva restauració
Foto: Servei de Reproducció d'Imatge de la Universitat de Lleida.

L'arqueòleg: Formació i món

Pedres de molins de gra Vilars Arbeca. Foto: F. Lázaro.

Els quasi 20 anys transcorreguts des de la creació del Servei d'Arqueologia de la Generalitat i la Normativa d'Excavacions (1981) varen propiciar un procés que començà amb l'aparició d'una nova figura professional: l'arqueòleg especialitzat en les excavacions d'urgència. Aquesta sortida laboral era, fins fa pocs anys, gairebé l'única sortida possible per a la gran quantitat de llicenciats que sortien de les universitats.

Seguint aquest procés, el pas del temps i la creixent quantitat d'excavacions, alguns arqueòlegs prengueren la iniciativa de formar empreses especialitzades en aquest tipus d'excavació. D'aquesta manera, ens trobem ara amb la pràctica desaparició de la figura de l'arqueòleg que va per lliure a cercar la feina, -visites als museus, Servei d'Arqueologia...-, i agafen força, doncs, les associacions empresarials. Són ara aquestes empreses d'arqueologia les que busquen els clients -promotors, constructors, administracions en general...-. Aquestes empreses són les que més sovint usen el seu fitxer d'arqueòlegs, de peons, dibuixants, restauradors i resta de personal qualificat.

Com a representació d'una de les diverses empreses que existeixen, i amb una llarga llista de control d'excavacions (prop d'un centenar), creiem possible ja fer algunes consideracions sobre determinats aspectes que afecten i afectaran els futurs llicenciats. En aquest sentit cal comentar alguns trets bàsics per a la formació de l'arqueòleg, fets que haurien de ser un crit d'alerta per a ells.

laboral

Albert Vilaseca Canals i David Bea Castaño

La formació

Si, com vèiem anteriorment, el procés de professionalització de l'arqueologia es troba encara en fase de recerca de noves solucions i sortides, on els protagonistes són els mateixos arqueòlegs, ens trobem que, en canvi, la universitat, des de la seva eterna comoditat, roman com a un espectador, més atent al que passa a la funció i, sovint, ocupada a resoldre els seus propis conflictes interns.

Plans d'estudis, assignatures envellides i inútils, manca d'investigadors, manca d'orientació dels estudiants, els nous llicenciats no tenen la preparació adequada per a fer ni el més mínim seguiment arqueològic de màquines a la construcció. Dels molts currículums que ens arriben, comptadíssims són els que mostren un mínim d'experiència aplicable al treball de camp (primer problema a resoldre). Massa sovint un llicenciat no sap què és ni una trista caràtula i amb prou feines distingeix una campaniana d'una sigil·lata. En aquest cas, des de l'empresa, ens trobem amb la necessitat de realitzar una enorme inversió en formació complementària.

Cal doncs que les universitats afegeixin assignatures que preparin el futur arqueòleg per a la seva entrada al món laboral. En aquest sentit, seria necessari plantejar o facilitar la relació del món universitari amb el món empresarial, ja que en molts aspectes tothom sortiria altament beneficiat.

No obstant això, la culpa no és tota del sistema. Massa sovint l'estudiant mateix s'autoexclou de la part pràctica de la formació laboral, ja que "estudiem molt, tenim massa

Paviment del castell medieval de València d'Anèu. Foto: F. Lázaro.

Foto: F. Lázaro.

treballs de curs...". En parlar amb ells, sembla que han oblidat allò tan conegut en castellà: "fui monaguillo antes de cura". En definitiva doncs, creiem que existeix un desinterès per part dels estudiants per adquirir l'experiència pràctica. També ells estan molt còmodes a les seves cadires de les aules i biblioteques, perllongant la seva vida d'estudiant.

Donada la precarietat de la nostra professió –i no ens fem els màrtirs, no oblidem que aquesta també es dona a les altres professions–, cal que el futur arqueòleg, mentre encara és estudiant, i no després, tingui la iniciativa d'adreçar-se

a les empreses d'arqueologia i s'ofereixi per col·laborar amb el que faci falta. Que no pretengui que per tenir un títol i haver participat a quatre excavacions tindrà un nivell adequat.

Finalitzada la carrera, el nou llicenciat entrarà a l'angoixant aventura del món laboral.

Estructuració d'una empresa d'arqueologia

Com qualsevol altra empresa, una empresa d'arqueologia ha de tenir en

compte les obligacions fiscals/laborals, control de qualitat, control laboral, màrqueting, manteniment, visites a clients, elaboració d'estratègies, projectes, càlculs de costos... Són aspectes comuns a qualsevol altre tipus d'empresa. I totes aquestes tasques són importants i sempre han d'estar constantment posades al dia i supervisades. Quan més gran és l'empresa, més dificultats hi haurà. Tot això requereix ja d'entrada un mínim d'experiència i voluntat, ja que les dificultats per tirar endavant són enormes i, com a fet que sembla il·lògic, sovint les dificultats apareixen ja entre els mateixos components de l'empresa. Convé sempre que els

associats s'integrin profundament i tinguin sempre ben clarificada la repartició de tasques i càrrecs.

Una empresa que mínimament funcioni acumularà una gran quantitat d'informació que pot tenir dificultats a l'hora de ser difosa. És sobretot en aquest cas que convindria l'establiment de convenis amb els centres d'investigació -universitats, museus, centres d'estudi, etc.-. D'aquesta manera, des de la nostra empresa sovint hem col·laborat i intercanviat experiències amb l'Àrea d'Història Antiga de la URV, fet que s'ha traduït en projectes d'investigació, aportant la nostra experiència com a professionals del treball de camp, aportant infraestructura, finançant petites tasques o publicacions.

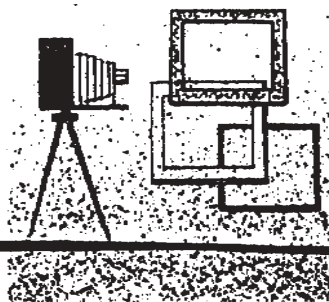
Fundacional al Full d'Informació de la SCA del mes de gener de 2000.

Pensem que podem ser optimistes. Cal recordar que un arqueòleg és també un historiador i això és un fet que ofereix moltes sortides que poden ser explotades, encara que no serà mai una tasca fàcil: cal tenir molt en compte els mots de diversificació del treball i del treball en equip. Moltes vegades hem sentit que la història és avorrida, afirmació totalment errònia. Els qui són avorrits són els historiadors. De nosaltres depèn saber fer-la arribar al públic, de difondre-la i fer-la interessant. Solament cal mirar els exemples i les iniciatives realitzades a Calafell, Empúries, Museu de Gavà, Museu de la Ciència, Museu..., sense parlar de les experiències de França o Anglaterra.

Carrer pavimentat dels Vilars Arbeca. Foto: F. Lázaro

Ugat SL

EMMARCACIONS
GALERIA D'ART
VENDA DE QUADRES
MIRALLS A MIDA

Pi i Maragall, 10

Tel. 973 24 09 27

25004 LLEIDA

ARTS
40

gasNatural

The logo for gasNatural features the word "gasNatural" in a bold, lowercase sans-serif font. A stylized butterfly is positioned above the letter "a" in "Natural".

Pol. Ind. "el Segre" - C/ Enginyer Pau Agustí, Par. 301
25191 Lleida - Tel. 973 213 136

DIADA POPULAR DE FOTOGRAFIA DE LA FESTA MAJOR DE LLEIDA

Sense gaire por a equivocar-nos, podríem estimar que la passada Festa Major va ser la més fotografiada de les que s'han fet mai a la ciutat de Lleida. Així, si durant la Festa ja ens havíem acostumat a veure els matiners pintors del Concurs de Pintura Ràpida amb els cavallets parats per tots els racons de la ciutat, aquest any passat ens sobtava la gran quantitat de «fotògrafs» que trobàvem durant tot el dia, en tots els actes de la Festa. El motiu: la realització de la Diada Popular de Fotografia de la Festa Major, una iniciativa de la botiga Llorens, que trobà el ressò necessari en l'Àrea de Cultura de la Paeria i que comptà amb diversos *sponsors* patrocinadors.

D'ençà de la popularització de la fotografia entre un ampli sector de la població, s'han començat a organitzar les diades fotogràfiques, aquests actes solen tenir la

Francesc
CATALÀ i ALÒS

Opinió
41

1r. premi: Santi Iglesias

2n. premi: Albert Baro

3r. premi: M. Dolors Conral

intenció de potenciar que, d'una forma popular, els afeccionats a la fotografia tinguin un espai per demostrar i demostrar-se que també és al seu abast fer fotos artístiques i divertides. Tot i que darrere també hi puguin haver uns interessos comercials dels patrocinadors que faciliten la infraestructura i els materials fotogràfics, el resultat és del tot positiu, perquè s'aconsegueix l'objectiu fixat de motivar el gran públic per sortir al carrer amb la seva càmera i anar a la caça de la millor foto del dia.

Aquest ànim movia també els organitzadors de la nostra Diada Popular i la primera sorpresa que van tenir fou el gran nombre de participants, a les 200 persones inscrites els dies anteriors, s'hi afegiren les 300 del mateix dia; el total d'exposicions realitzades suma, doncs, les 6.000 instantànies. Altres sorpreses agradables foren veure la gran quantitat de gent que

duia la càmera a la bossa, encara que no fessin fotos, i que s'afegiren a la Diada i sobretot de la qualitat que s'aconseguí en les obres presentades, on es volia evitar un esperit elitista per afavorir que tothom s'hi sentís representat. Per tant, semblava que l'art de la fotografia es «democratitzava» en mans que encara no s'havien estrenat en aquest vessant.

El jurat, que estava format per quatre fotògrafs, va escollir un seguit de fotografies on es valoraven els aspectes més estètics i divertits que es produïren al llarg del dia, a través d'un recorregut per tots els actes del dia gran de la Festa, es van anar escollint aquelles fotos que havien copsat l'instant fugaç en què el Marraco sembla que es menja les estàtues d'Indibil i Mandoni, o aquella original visió que des del balcó observa l'ofrena de flors de Sant Anastasi, el petit que vestit de catalanet baveja mentre juga amb un titella, o la inno-

4r. premi: Montserrat Solé Martí

5r. premi: Xavier Solé

Finalista: Yolanda Olanio

Finalista: Sonia Rodriguez

cència de la nena que vol acariciar la geganta, o bé la foto que guanyà el primer premi, amb els capgrossos i el públic de la batalla de les flors retratats dins d'un marc... El resultat fou de 50 premis, 5 amb un viatge i 45 amb una càmera compacta, la gran quantitat de fotografies premiades deixà content a tothom i afavorí un lliurament de premis que deixà col·lapsats els baixos de la Paeria on s'instal·là l'exposició amb les obres guardonades.

L'èxit de la Diada fou, doncs, molt gran i ja s'està pensant en la següent edició que es realitzarà el dia de la Festa Major d'enguany amb el mateix tema. Naturalment, es volen corregir aspectes organitzatius millorables i fins i tot ja s'ha buscat un altre marc més adient per a la propera exposició, tot plegat per assegurar que el proper certamen torni a ser un èxit i que tothom en pugui gaudir.

Finalista: Elionor Vilalta

Finalista: Ramon Fogueras

EXPOSICIÓ D'ARTISTES LLEIDATANS DE 1912

Albert VELASCO

ARTS
44

El treball que aquí és presenta no es res més que un petit resum del realitzat per a l'assignatura Art Català Contemporani, impartida a la UdL pel Dr. Frederic Vilà i Tornos, al qual agraeixo el seu guiatge i la direcció d'aquest. Tanmateix, m'agradaria fer una precisió que considero necessària i que estaria en relació amb la pròpia forma d'allò que presentem. Donat el format que ofereix la present revista, hem optat per no utilitzar l'aparell crític basat en notes a peu de pàgina. Quant a la procedència de les informacions a l'entorn de l'exposició, cal dir que m'he basat bàsicament en allò publicat en la premsa de l'època, concretament als diaris *El Ideal*, *El Correo Leridano*, *El Pallaresa*, *El Diario de Lérida* i *El País* entre els mesos d'abril i juny de 1912.

Caldria remarcar, ja de bon principi, que amb el pas del temps, els historiadors de l'art han vist a la mostra que aquí ens proposem analitzar, celebrada a Lleida amb motiu de la Festa Major, com un acte rellevant per als ambients culturals i artístics de la nostra ciutat i, al mateix temps, com un dels primers passos en ferm cap a la formació d'un museu de pintura contemporània a Lleida. Anunciada per un cartell de Xavier Gosé on es pregonava un concert de Viñes i Granados, en aquesta Festa Major se celebrà a la vegada un homenatge al celeberrim poeta Magí Morera que, com a colofó, donà una conferència sobre "art" als salons on se celebrà la mostra d'artistes lleidatans.

Val a dir que l'esdeveniment que ens proposem descriure s'emmarca dins un context sociocultural i artístic força peculiar, ja que cronològicament el Noucentisme s'imposava per aquells anys a Catalunya, però cal tenir en compte que, simultàniament, els epígons del Modernisme encara estaven donant a parlar i les avantguardes ja planejaven, tot i que molt dèbilment, pel cel del panorama artístic català. El Noucentisme significà una oposició a l'Avantguarda, una lluita contra

les noves tendències incipients, però també suposà una ordenació estètica entorn a les idees d'allò mediterrani i allò clàssic. Tradicionalment es considera el 1906 com el punt d'arrancada d'una etapa especialment fecunda per a la història de la cultura catalana: és la data en què se situa el naixement del Noucentisme plàstic. Aquest any Eugeni d'Ors iniciava a *La Veu de Catalunya* el seu celeberrim *Glosari*, columna des de la qual se sustentava el concepte de la nova tendència incipient. Primordialment, en els seus inicis el Noucentisme esdevindrà una voluntat de construcció d'un país, una tendència que es mantindrà al llarg del seu desenvolupament, sent l'exposició de Lleida de 1912 una de les mostres característiques d'aquest nacionalisme, en el fons, tancat i exclusivista, ja que l'únic requisit que es demanava per a participar en ella era el fet de ser lleidatà. La funció d'aquest sentiment nacional cohesionador esdevingué quelcom més que un grup de simples qüestions estilístiques i literàries, ja que neix de l'empenta d'una burgesia que vol aglutinar a l'entorn d'ella tot el país, i en el nostre cas, tota una ciutat. És, així, una època marcada per un sentiment de col·lectivitat lligada a la voluntat ètica del moviment i a

Guardarrama (o Picos de la Najarra), d'en Jaume Morera i Galícia (1854-1927), ara participant en la mostra, donada a la Diputació per l'artista mateix poc després de l'exposició i conservada al Museu Morera de Lleida.

la vegada, adherida al component nacionalista. Una prova de tot això seria tota la tasca difusora d'Enric Prat de la Riba, que l'any anterior havia publicat *La Nacionalitat Catalana*, però sobretot cal remarcar el paper de *Solidaritat Catalana*, (especialment a partir de les eleccions de 1907), aquella unió de forces polítiques que lluitava contra la política anticatalana dels governs liberals de Madrid, i a la qual s'adheriren Alfred Pereña, un dels organitzadors de l'exposició lleidatana de 1912, Joan Bergós, Marià Jaques, Mariano de Gomar, Ignasi Simón i Joan Lavaquial, noms la majoria dels quals ens apareixeran més endavant vinculats a tot l'entramat situat a l'entorn de l'exposició.

Amb tot, hauríem de preguntar-nos quina era la relació de Lleida amb totes aquestes idees. En primer lloc, i com ja s'ha deixat entreveure unes línies més amunt, el marcat caràcter nacionalista de la mostra d'artistes lleidatans vindria donat, principalment, pel fet d'integrar únicament artistes de les contrades lleidatanes, qüestió que hauríem de relacionar amb tot el corrent nacionalista lleidatà. Alfred Pereña, un dels integrants de la Comissió Organitzadora de l'exposició, estava directament relacionat amb aquestes tendències, així com Joan Lavaquial i Mariano de Gomar, que formaren part de la Junta d'Admissió i Instal·lació d'Obres de l'exposició, però a l'entorn de la mostra se situà tot un grup d'intel·lectuals, polítics i personatges diversos que reforçaren aquests vincles. Amb tot, val a dir que l'ambient artístic de la Lleida de 1912 dista molt del de Barcelona quan a pressupòsits noucentistes en els idearis dels intel·lectuals, ja que la nostra ciutat ha anat sempre, com es diu vulgarment, «a remolc» d'allò que

s'ha fet a la resta del país. Donat el caràcter introductor del nostre estudi no ho portarem a terme, però fóra interessant analitzar el panorama de la literatura i de les lletres lleidatanes en aquells anys on segurament trobaríem força aspectes que encara vincularien aquests ambients amb aquells que possibilitaren l'anomenada *Renaixença* uns anys abans.

Per altra banda, i si haguéssim d'inserir l'exposició en els ambients artístics catalans d'aquell moment, cal re-

Logotip de l'exposició.

Conservación o De fiesta, obra d'en Xavier Gosé (1876-1915), Obra conservada al Museu Morera de Lleida i que també fou mostrada en l'event.

Vista general de la mostra.
Saló de sessions i avantsaló de l'Ajuntament de Lleida.

marcar que en els anys que envolten la mostra, apreciem a Catalunya un notable increment de les exposicions col·lectives, que agrupaven, en la majoria dels casos, artistes per tendències estètiques, i com en l'exemple de Lleida, per lloc de naixement. Entre totes les exposicions que van dur-se a terme al Principat durant aquella època, segurament la més significativa fou l'*Exposició d'Art Nou Català* que se celebrà a Sabadell l'agost de 1915, i que era moguda per l'interès d'alguns a potenciar un art alternatiu a aquell més acadèmic.

L'exposició lleidatana integrava pintura, dibuix, escenografia, escultura, cisell, forja, caricatura i fotografia, és a dir, un ampli ventall de disciplines artístiques que feren sentir el motiu que movia a la Comissió i que volgueren fer palès en el discurs inaugural: la creació d'un museu a Lleida. Tanmateix, la gran exposició lleidatana de 1912 esdevingué el punt d'inflexió dins els nous aires que es respiraven en l'ambient artístic lleidatà, suposant, a la vegada, una consolidació definitiva de la vàlua de l'art lleidatà i organitzant-se gràcies a la iniciativa de quatre personatges que tingueren molt a dir en els ambients culturals d'aquella època: Alfred Perenya, Lluís Izquierdo, Amali Prim i Felip Pleyán. En favor dels organitzadors de l'exposició cal destacar el treball i esforços diversos realitzats per aconseguir reunir les obres d'uns artistes desperdigats, i que per a la major part dels lleidatans eren totalment desconeguts.

L'exposició fou gestada amb l'adequat encert, i els artistes respongueren a la invitació que en nom de Lleida

se'ls adreçà amb una quantitat important d'obres -220- que ocuparen el Saló de Sessions de l'Ajuntament i el corresponent avant-saló. Lògicament, un esdeveniment d'aquestes característiques que no havia tingut una tradició anterior consolidadora, necessitava de l'implicament de molta gent, i així, en un diari de l'època podem llegir:

"La comisión organizadora tiene el proyecto de convocar una reunión de todas las personas y entidades de esta ciudad, amantes del arte, para estudiar la manera de que la exposición alcance mayor éxito y hacer, en honor de los artistas que tan patrióticamente han respondido, algo que demuestre el cariño y la admiración que Lérida siente por ellos." (Vegeu *El Correo Leridano* núm. 467 de l'1 de maig de 1912. També es fan ressò de la notícia *El Diario de Lérida* núm. 10222 del 30 d'abril de 1912, i *El Ideal* núm. 3557 del 28 d'abril de 1912.)

En l'aspecte organitzatiu, l'exposició es gestà mitjançant una Comissió Organitzadora integrada per Izquierdo, Pleyán, Prim i Pereña i una Junta d'Admissió i Instal·lació d'Obres formada per Miquel Fontanals, Hermeni Fornés, Fèlix Font, Mariano de Gomar, Juan Lavaquial, Francisco de P. Morera, José Plana Castillo, Vicente Soriano i José Maria Vicens. També es nomenà un Comitè d'Honor força curiós a base de sis presidències honoràries vinculades amb les autoritats, un President Efectiu que fou l'alcalde Pedro Mor i norantais vocals entre els quals hi figuren persones amb un important pes a la ciutat i que tenien representacions en els comicis, professions liberals, entitats polítiques i

culturals, premsa, etc. Com a Presidents Honoraris foren nomenats el Governador Civil de la província, el General Governador Militar, el Bisbe de la Diòcesi, el President de l'Audiència Provincial, el President de la Diputació Provincial i el Delegat d'Hisenda de la Província. Pel que fa als vocals, entre una llarga llista de noms destacaríem a Mariano de Gomar (exsenador del Regne), Eduardo Aunós (Diputat provincial), Magí Morera i Galícia, Humbert Torres Barberà (Tinent d'Alcalde), Frederic Godás (Director del Liceo Escolar), Celestí Campmany (arquitecte provincial), Ramon Gosé (Notari i familiar del pintor Xavier Gosé), Román Sol (exalcalde), Joan Bergós i Dejuan (Corredor de Comerç i pare del pintor Joan Bergós i Massó). Entre les corporacions que també formaven part d'aquest conjunt de vocals cal destacar al Col·legi d'Advocats de Lleida, el Cabild Catedralici, el Seminari Conciliar, el Col·legi de Metges, el Col·legi de Farmacèutics, l'Acadèmia Bibliogràfica Mariana, el Centre Excursionista de Lleida, el Casino Principal, el Centre Republicà, la Joventut Carlista, la Joventut Republicana, la Joventut Catòlica, la Lliga Regionalista, la Lliga Catòlica o la Cambra de Comerç. Val a dir que José Albiñana esdevingué el vocal del Comitè d'Honor de l'Exposició. (Per obtenir la llista completa vegeu *El Correo Leridano* núm. 474 del 9 de maig de 1912, *El País* núm. 9771 del 10 de maig de 1912, *El Pallaresa* núm. 5859 del 15 de maig de 1912 o *El Ideal* núm. 3566 del 9 de maig de 1912, ja que tots publiquen la mateixa llista).

Quan ens enfrontem davant la veritable significació de l'exposició de 1912, hem de veure-la, històricament,

com la primera revisió de conjunt de la pintura lleidatana. Josep Miquel Garcia remarca que el 1912, quan la consciència de la vàlua artística del conjunt arquitectònic de la Seu Vella era ja una realitat, l'atenció cap als nous artistes semblà més necessària. Era el moment idoni perquè en Pleyán, Prim, Izquierdo i Pereña comencessin a gestar l'exposició, segurament cap a finals de 1911 o principis de 1912, encara que les primeres notícies sobre aquesta no apareixen a la premsa del moment fins a principis d'abril d'aquest darrer any.

Quant als artistes que hi participaren, en trenta-un concretament trobem els noms d'Antoni Alsina, Ramon Alsina, Josep Álvarez, Joan Bergós i Massó, Francisco Borràs i Farràs, Ramon Borràs, Ramon Borràs Vilaplana, Joan Borrell i Nicolau, Lluís Botines Font, Tomas Boix Soler, Pere Corberó Casals, Antònia Farreras, Ramon Fontanals, Hermini Fornes, Baldomer Gili i Roig, Xavier Gosé, Lluís Izquierdo, Ignasi Jaques, Lluís Lladó, Josep Martí Garcés, Jaume Morera i Galícia, Maria Morera i Camps, Carles Mostany, Prudenci Murillo, Francisco Pallàs Casañé, Carles Perelló, Carme Permanyer, Antoni Samarra, Vicens Soriano, Josep Maria Vicens i Manuel Villegas Brieva. Entre tots aquests, cal remarcar la figura de Baldomer Gili i Roig pel seu paper importantíssim en l'organització de l'exposició, sobretot en el tema d'instal·lació de les peces. Tot i haver-se format entre Barcelona, Madrid, Itàlia i Alemanya, sempre dedicà un afecte especial a la ciutat que el va veure néixer.

Cap al 9 o 10 de maig, solament faltaven lligar alguns detalls perquè la mostra es pogués inaugurar. El catà-

leg ja estava confeccionat, la instal·lació d'obres estava gairebé enllestida, i l'horari de visita durant els dies de Festa Major s'havia acordat que seria de 10 a 1 del matí i de 4 a 7 de la tarda.

És evident que per part dels organitzadors, des que la idea comença a planejar pels seus caps, havia aparegut un cert aire de desconfiança vers l'èxit de l'exposició i era ben normal, doncs, en un esdeveniment d'aquest tipus, amb la poca tradició que tenia a la ciutat, i pels importants treballs d'organització que comportava, era força important que el públic lleidatà s'hi bolqués amb entusiasme i col·laborés en l'adquisició d'obres. Aquesta esdevingué una demanda constant en la premsa de l'època, i el fet de que es nomenés un Comitè amb més de cent noms i entitats és una altra de les proves fefaents. Tanmateix, i en una bona mostra d'intent de «mecenatge artístic», la Comissió Organitzadora ideà un "protectorat" de la mostra destinat a garantir l'èxit de l'esdeveniment. A tal efecte, s'emeteren una sèrie de lots de vint-i-cinc tiquets cadascun, els quals es venien al despatx de l'Administració, que quedà instal·lat a l'avantsala de l'exposició. Cada tiquet costava 5 ptes., i dels 25 que conformaven cada lot, es realitzaria un sorteig i el posseïdor del número agraciats per la sort tindria dret a escollir obres d'art exposades per valor de 125 ptes. Qui posseís dos tiquets premiats de dos lots diferents, podria triar obres per valor de 250 ptes., i així succesivament.

Tot i que les vendes no van arribar als límits previstos, en línies generals hem de realitzar una lectura força

positiva i enriquidora de l'esdeveniment. És del tot evident que Lleida estava mancada d'una aurèola artística que afavorís les adquisicions per part del nombrós públic que desfilà pels salons de la Paeria. A la vegada, de les llistes d'obres adquirides se'n dedueix una col·laboració poc efectiva de les institucions i dels personatges públics, tot i que en aquell mai més ben dit "simbòlic" Comitè d'Honor es vinculà bona part de la ciutat.

Per altra banda, i també a través de la crítica als diaris, veiem com en Gosé, en Morera i en Gili i Roig, les tres grans atraccions de la mostra, triomfen sense cap mena d'objecció. Paral·lelament, un fet que crida en favor de la qualitat dels artistes allà expositors, és el gran nombre de pensionats que ens trobem concursant a Lleida. La gran majoria mostren una formació acadèmica a les grans escoles de Belles Arts del país i amb mestres de reconeguda vàlua. Amb tot, també trobem artistes dels quals sabem ben poc i que no destacaren en molts llocs més.

Gent com Alfred Pereña arremeteren contra tots els estaments involucrats en la vida cultural lleidatana, ja que van veure com els seus grans esforços per muntar una mostra veritablement ambiciosa i sense precedents a la ciutat, va ser resposta amb una indiferència gens merescuda vers la figura dels artistes. Ell, que havia estat en contacte amb els ambients barcelonins, veia, més que ningú, el profund desarrelament de Lleida en matèries d'índole artística i el seu pas retardatari enfront la resta de Catalunya. Una de les seves demandes, i que

Vista general de la mostra. Saló de Sessions i avantsaló de l'Ajuntament de Lleida.

Patí del castell de Santa Florentina, d'Antoni Samarra (1886-1914), obra participant en l'exposició de 1912 i actualment conservada al Museu Morera de Lleida.

era extensiva a molts companys seus, fou la d'un museu per a la ciutat, i l'exposició de 1912, amb la presència estel·lar d'un nombrós grup d'artistes, fou el punt de partida de futurs esdeveniments força transcendents.

Hi hauria un fet curiós que crec digne de ressaltar. Jaume Morera va fer donació a la Diputació d'una obra que tenia exposada, i dita institució el correspongué amb una placa de plata que fou oferida al pintor. No seria aquest amable gest de l'artista un antecedent de les importants donacions que realitzaria posteriorment i que suposarien la fundació del Museu Morera de la nostra ciutat? El pas definitiu es dona el 1913, quan els mateixos organitzadors de l'Exposició de 1912 deixaren anar de nou la idea del museu, i la Diputació va prendre els primers acords de creació d'un Museu d'Art a Lleida.

El 1914, Ajuntament i Diputació van acordar la creació del Museu d'Art i d'un Patronat format per representants de les dues corporacions i d'altres associacions i centres culturals de la ciutat. D'aquesta manera, es responia a aquelles reclamacions efectuades ja des de 1912 amb motiu de l'Exposició d'Art, i a la vegada, s'iniciaren les gestions per a la construcció de l'edifici que havia d'allotjar-lo al Mercat de Sant Lluís. A partir d'aquí començaren les donacions d'en Morera (1915 i 1916), al desembre del 1915 es constituí el Patronat del Museu i fou al maig de 1917, coincidint també amb la Festa Major, quan s'inaugurà definitivament el Museu, sent nomenat director Miquel Fontanals. Allò que en primera instància no s'havia aconseguit el 1912 a la ciutat, cinc anys després s'havia assolit de ple, i gràcies a dues institucions que en 1912 ja s'havien implicat força.

LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS AVUI

Jaume ALUJA

ARTS 50

El passat mes de novembre l'Associació de la Festa de Moros i Cristians de Lleida iniciava un nou Any Fester. En aquesta nova etapa coincideixen dues commemoracions força importants, la del 850 aniversari de la conquesta de Lleida per les tropes cristianes, la tardor de 1149, i el del casament del Comte de Barcelona Ramon Berenguer IV i Peronella d'Aragó, l'any 1150, que es va realitzar al palau de la Suda de Lleida. En els actes de les noces es va realitzar una dansa interpretada per un grup de moros i un altre de cristians, que representaven un combat, essent aquesta representació el primer antecedent de les actuals Festes de Moros i Cristians. Aquesta celebració és important perquè ens explica que l'origen d'aquesta tradició és diferent a la resta i es fonamenta en la commemoració d'un fet històric real, que es realitza al palau davant de nobles i cortesans. És significatiu que participin membres de totes les comunitats que conviuen en la nostra ciutat en aquell moment.

La nostra filosofia és fer una festa de caire tradicional i popular, on els dos aspectes fonamentals, l'històric i el festiu, intentin ajudar a donar a conèixer la nostra història i cultura, els diferents pobles que han construït aquest país, reivindicant les diferents cultures que hi van conviure durant segles i els lligams culturals entre territoris.

Per la part musulmana, resumint de forma lúdica cinc segles de cultura amb la seva vital experiència i el seu ocàs a mans dels comtes catalans.

Foto: Francesc Català

Foto: E. Vilalta

Per la part cristiana celebrem altres fets històrics que relacionen els territoris que representen els diferents nobles que van conquerir la ciutat.

Quan vam començar a plantejar-nos la recuperació de la festa de moros i cristians, vam tenir molt clar que no podíem fer una reconstrucció arqueològica, ja que la

memòria popular, donat el temps transcorregut des de l'última, s'havia gairebé perdut.

Les plasmacions de les tradicions es troben en evolució constant, s'adapten al temps que corren per poder continuar sent vives, en el nostre cas hem salvat aquests buits rememorant la festa amb un caire més actual,

Foto: E. Vilalta

Foto: E. Vilalta

plasmant l'aspecte visual i plàstic de les festes de moros i cristians d'avui.

La festa de Lleida ja va anar evolucionant en el seu moment, com demostra la informació que ens ha arribat. Segons els antecedents de 1458 per rebre a la ciutat a Alfons el Magnànim, jueus, musulmans i cristians fan una mena de ball, exhibint els seus millors vestits: "*los juheus havien fet hum cadaffal proper la casa den Oliver en loqual alguns dells vestits a la manera musaica e judahica, cantaven e fahien molt bona consonança que ho feia bon hoyr*". El 1481, per la visita d'Isabel I, la Paeria disposa que es realitzin balls populars i es fa una desfilada amb cristians primer, jueus després i moros darrera, "*tan ben vestits, abillats e arreats com mills quiscú ferse puxa*". Tenim, doncs, la primera entrada documentada. Però encara hi ha més dades i fins i tot d'organització interna. L'any 1802, la festa ja està organitza-

da en comparses i filades, essent aquestes de catorze persones.

La intenció és mantenir els trets característics i propis de Lleida recollits en la documentació. Amb aquesta línia s'ha aconseguit arrelar en molt poc temps en la ciutat, gaudint de molta participació, tant d'espectadors com de festers.

Durant la Festa, la ciutat es torna múltiple, exuberant, creativa, seductora i vital, és una ciutat que recorda, joiolosament, i reviu moments de glòria i enyorança.

El model de la nostra entitat neix amb l'objectiu d'aglutinar les voluntats i els esforços dels seus membres perquè la iniciativa sigui més lluida, tingui continuïtat i no calgui parlar mai més de la pèrdua d'una de les nostres tradicions.

PASSAT FUTUR

Fredy MASSAD i Alícia GUERRERO YESTE

En esto vino a parar el activista diseño utópico total. Tal vez una visión imposible (¿el futuro para encajar con la música wagneriana?) y sin duda un pensamiento improbable.

Colin Rowe, *Collage City*

Opinió
53

Comprenem la ciutat com un organisme viu que es transforma i respira independent, per ella mateixa. La ciutat es construeix mitjançant la relació entre els edificis i els espais intersticials que es generen entre ambdós. La ciutat defineix per ella mateixa la vida dels seus habitants. Els habitants viuen presoners de la ciutat, dins una dolça presó.

L'home intenta modificar la ciutat de la mateixa manera que intenta fer que un gat respongui als seus xiulets. Aquest home es creu omnipotent amb la ciutat i només és el seu esclau. És un esclau dels seus desitjos i capricis. Pensar en ciutats. Ciutats noves i velles. Amèrica i Europa. A Amèrica, les ciutats (especialment la ciutat colonial) tenen traçat ortogonal, un *cardus* i un *decumanus*, prenen la forma dels *castra*. Aquesta ciutat es contraposa amb la ciutat mil·lenària. Anomenem ciutat mil·lenària al lloc on se superposen les ànimes i les formes de moltes ciutats que s'amunteguen les unes sobre les altres en un mateix lloc, tot acumulant costums, formes de viure, d'habitar i de relacionar-se. Ciutats de segles amb suburbis corbusierans. Gent transportada des de la història fins a la més vasta modernitat. La ciutat antiga que cau. Els edificis perden la tensió que abans els cohesionava, que els mantenia erectes. Els espais entre els edificis es fan més grans i

Foto: F. Massad

prenen el lloc que ells abandonen. L'entramat laberíntic dels carrers es perd per un pensament (moltes vegades dissimulat) de revenja envers la ciutat. Hausmann Le Corbusier va proposar derrocar els barris antics i infectes de les ciutats. Els temps postmoderns no tenen ni la claredat ni la llibertat, però igualment acaben

Foto: F. Massad

Foto: F. Massad

per foradar el teixit compacte. Que els edificis són reemplaçats, que la ciutat se superposa és cert i irremediable, necessari, complex i bell. Probablement perquè la ciutat reflecteix sobre els seus habitants les seves misèries i els seus complexos, veiem com aquests presoners miren de destruir la seva llar: s'avergonyeixen de les seves cultures i miren de camuflar la seva ciutat sota un vel de modernitat, tot anihilant aquesta ciutat conflictiva i mestissa de la que no se senten orgullosos.

Les ciutats modernes són caòtiques, conflictives i, per aquest motiu, belles. No allotgen al seu interior els fantasmes d'infinites ciutats. Sobre elles, no floten les ànimes que algun cop van voler disposar sobre ella i que també, algun dia, resignades, van doblegar-se als seus mandats.

"¡Qué juego vano, esperar del futuro algo futuro!"
Alberto Savinio, *La nostra ànima*

Es pot pensar que les ciutats sorgeixen dins d'un espai concret perquè hi habitava un esperit que, per materialitzar-se, va optar per esdevenir una ciutat. I, naturalment, hi va haver un munt d'esperits mediocres que van esdevenir ciutats més o menys pròperes.

Segurament va haver esperits-ciutats que optaren per un cycle que compregués joventut, esplendor i senectut, i a hores d'ara moltes es deuen trobar enmig d'un tram d'aquests cycles - apurant-lo fins l'extrem. Potser siguin les ciutats condemnades a acabar esdevenint runes, destinades a cobrir-se d'arrugues profundes, més

sàvies que les ciutats generades per esperits que prefereixen la supervivència sobre el seu terreny a la pervivència immortal (en la memòria del món).

Lleida gairebé no conserva vestigis passats dins la seva estructura urbana actual. Hom pot imaginar-la especialment fascinant a l'època medieval; el que té després és una història esguerrada amb guerres que transformaren en arsenal l'antiga seu i la destrossaren. El mateix que li succeí a la seu nova.

Avui la ciutat vol ser contemplada com un d'aquests afiliats al concepte/fenomen de "transversalitat" (quelcom que tampoc deixa de sonar a impostura intel·lectual), un estrany intent de transcendentalisme.

Avui és una ciutat moderna, tan moderna com ho són els adolescents sense consciència de si, que malversen l'energia tot creient que no hi ha fases intermèdies i que no són terriblement lletjos: adolescents que es desconeixen, que s'estan construint sense cap coherència per arribar al final tot essent res, mancats de la identitat que s'ha de construir durant els anys en què l'energia espiritual és infinita. Exhibeixen una presumpta actualitat basada en l'aspecte extern, que és cultivat a consciència, però sense cap sustenta.

Pretenciositat, res més, arrogància.

De vegades, és un error dels adolescents rebutjar, ignorar o menysprear als que no són com ells mateixos o allò que no és com ells. De vegades, sembla

Foto: F. Massad

Foto: F. Massad

que els adolescents no esperen res d'ells mateixos, perquè estan convençuts que ho tenen tot. El futur és d'ells, es creuen tot mantenint els ulls apartats del present, sense cap aspiració ni responsabilitat.

"Las cosas inteligentes debes saberlas tú y desplegarlas en la construcción de la historia."
Cesare Pavese, *El Oficio de Vivir*

És patent el treball que s'està desenvolupant per millorar el traçat urbanístic d'aquesta ciutat i la construcció de diferents edificis públics interessants, però com a resident dic que tots aquests treballs es poden continuar contemplant com a intervencions que poc podran fer per alterar aquest esperit adolescent, per diverses raons: perquè es realitzen tan aïlladament; per la seva manca de risc i perquè no incrementen el nombre d'opcions de moviment per als ciutadans.

Per a aquesta ciutat es fan útils els postulats de Ruskin: una educació estètica (oblidant les implicacions religiosomorals de l'anglès) que l'arquitectura pot inculcar passivament al ciutadà. Una ciutat amb història no pot comportar-se com una ciutat-dormitori. La ciutat no pot ser desmemoriada.

"... me quedo aquí abajo. Y no pienso hacer caso de las

palabras de los mayores cuando se asomen al agujero y digan: 'Anda, querida sube, te estamos esperando'. Yo los miraré desafiante desde abajo y les diré: 'Antes decidme quien soy, y si me gusta esa persona, entonces subiré, pero si no me gusta, me quedaré aquí y esperaré a convertirme en otra persona.'

Lewis Carroll, *Alicia en el País de las Maravillas*

Tenim una ciutat que segurament està esperant que es faci quelcom d'ella; una ciutat que ja és algú, amagat com Alicia, i esperant que unes intencions indefinides li persuadeixin a emergir i ocupar el seu espai. Què pot trobar l'Alicia quan surti del forat? Confusió de significats i menyspreament de termes: tradició, el primer terme malentès i del qual hom ha abominat, erròniament, perquè moltes vegades seria bo no perdre (o si no, mirar de rescatar) la ciutat laberíntica, complexa, que ens acull i mantenir les veus i els sons dels carrers. Els edificis canvien, són substituïts. Per si mateixos, els edificis no conformen la ciutat, perquè en ella hi conviuen construïts temps diferents, però la ciutat s'eleva i es rescata del seu espai, dels intersticis que hi resten entre ells. Aquesta és la memòria que hom ha de conservar. Això és el que volem dir quan pronunciem "tradició".

La gent gran pot mentir a l'Alicia, arriscant-se que ella resti dins del forat, o recuperar la veritat per dir-li.

LILIANA MIRET

Liliana Miret, professora de fotografia de l'Escola Municipal de Belles Arts, ha estat, i és, una artista atípica dins el món de la fotografia. Partidària de l'obra manipulada, el fotomuntatge, la realització de curtmetratges, podríem dir que és una artista que, sobretot en els seus darrers anys, ha conreat el tractament de la imatge en totes les seves vessants.

Aquesta obra correspon a la seva darrera exposició *Estampes (novenes) Autoretrats*, on l'artista assumeix, més per qüestions pràctiques que no pas estètiques, el paper de santa i verge a partir de superposar la seva pròpia imatge sobre un fons d'estampes religioses originals, retrobades en clàssiques llibreries d'antic, a les quals, posteriorment, afegeix retocs amb llapis i ceres.

El resultat són onze obres de gran format (150 x 100 cm) carregades d'un misticisme irònic i enriquidor que subratlla la tendresa omnipresent en els darrers treballs de Liliana Miret.

Estampes (novenes) autoretrat

MEMÒRIA

d'ACTIVITATS

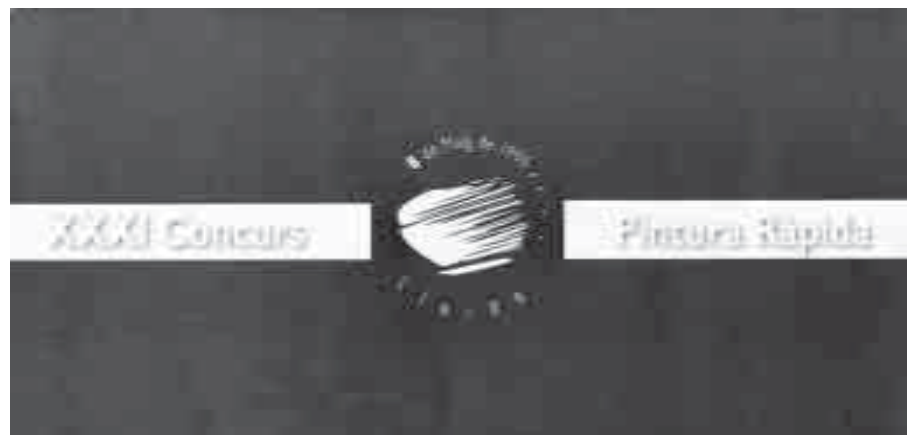
ARTS 58

1999

VIII FIRA INTERNACIONAL DE PINTURA I DIBUIX

Edició realitzada els dies 8 i 9 de maig, amb 44 participants. Els guanyadors en les diferents categories varen ser:

Pintura:	David Salvadó Ros Miquel Seguer Fernández Escola de Belles Arts	Guthy Mamae Rosendo Vilaroig Serra
Aquarel·la:	Salvador Castellà Massó Olga Pérez Montes	Toni Cantó Josep Antoni Lucha Elena
Dibuix:	Màrius Masip Masip Laurand Thierry	Concepció Candelas Josep Baró Turmo
Gravat:	Gemma Rufach Novau	
Escultura:	Elma	

Cercle de Belles Arts

XXXI CONCURS DE PINTURA RÀPIDA

Edició realitzada el dia 8 de maig, amb 8 participants. Els guanyadors varen ser els següents:

- 1r premi:** Miquel Seguer Fernández
- 2n premi:** Jesús Gómez Villanueva
- 3r premi:** Javier Romero Patiño
- 4t premi:** Mercè Humedas Parés
- 5è premi:** Rubén Guillén Clarisó

PREMI MARRACO 99

DOTZÈ PREMI DE PINTURA, ESCULTURA I CERÀMICA DELS CENTRES PENITENCIARIS DE CATALUNYA

Edició realitzada el dia 22 d'octubre. Els guanyadors en les diferents categories varen ser els següents:

	nom	títol	centre
CERÀMICA			
1r premi	Salvador Cuellar López	sense títol	Quatre Camins
2n premi	Marcos Cortés Corredera	<i>Imatges</i>	Quatre Camins
3r premi	Júlio César Parada	<i>El Cáliz Perdido</i>	Homes Barcelona
Accèssit	Terry Penfold	<i>Última Cena</i>	Ponent
ESCULTURA			
1r premi	Jordi Losada Buira	<i>El mal</i>	Ponent
2n premi	Juan Cortés Torres	<i>Toro de sol</i>	Homes Barcelona
3r premi	Juan Arconada	sense títol	Tarragona
Accèssit	Antonio Leiva Gordillo	<i>Atrapados</i>	Ponent

Lliurament a Javier Romero Patiño
1r premi del XV Premi de Pintura

PINTURA

1r premi	Ignacio Escudero	sense títol	Tarragona
2n premi	José Lairado Higuera	<i>Desorden</i>	Homes Barcelona
3r premi	Marcelo Maya Rodríguez	<i>Llum</i>	Quatre Camins
Accèssit	Antonio Rodríguez Gaspar	<i>Paisatge núm. 2</i>	Quatre Camins
Accèssit	Armando Orgitano	<i>Conservación en el lago del tiempo</i>	Homes Barcelona

XV PREMI DE PINTURA

En aquest es va fer homenatge a Ramon Fontova i Barberà. Neix a Lleida el 12 de febrer de 1928. Era el cinquè de set germans. La seva infantesa no va ser gens fàcil, ja que va quedar orfe de pare als vuit anys.

Ramon Fontova va ésser un autodidacta en tots els àmbits i, gràcies al seu esforç i constància, va aconseguir tot allò que es proposà. Els seus estudis primaris els va cursar a l'Escola dels Camps Elisis i també al Liceu Escolar.

Joan Manuel Nadal Gaya, al seu llibre *Pintura y pintores leridanos del siglo XX* ens dirà: "Fontova Barberà, Ramos, Montull, Ibáñez, van agafar per primera vegada els pinzells amb el reconegut i estimat pintor local Benseny, que creà escola".

En un altre moment ens comenta que en el Cercle de Belles Arts de Lleida, des del primer moment, van sobresortir Ramon Fontova, Miquel Roig Nadal, Julio Miró, Félix Martín, Celina Sales i Manuel Niubó, que han tingut un gran ressò. Fontova, ja als 14 anys, amb un quadre pintat a l'oli, obtingué el primer premi que consistia en un viatge a Madrid i Toledo, allí podrà conèixer els museus Prado i d'altres.

En el transcurs de la seva vida obtingué diferents guardons i participà en mostres col·lectives.

Escena de l'obra
Benvingut Mossèn Vidal

Sens dubte, l'art plasmat en les seves composicions pictòriques, amarades de tendresa i sensibilitat, ens han de fer pensar en aquest home not que estimava molt la seva terra i la plasmava. Ens va deixar el 13 de maig de 1995, però ara podem observar l'obra d'aquest home bo, que perviu en el record.

Es van presentar 68 quadres del grup A i 6 del grup B, éssent els guanyadors els següents:

GRUP A

Primer premi: Javier Romero Patiño *Joel*
Segon premi: Josep Guillén Catalán *Salida Mina Canal*
Tercer premi: Ramon Planes Serra *Deshabitacions*

GRUP B

Primer premi: Sergio Lázaro Andrés *Oxígeno Urbano*
Segon premi: Jaime López Cenizo *sense títol*
Tercer premi: Joaquín Arenas Tornero *Luz Natural*

Un cop atorgats els premis es va muntar una exposició d'obres d'en Ramon Fontova a la Sala Maria Vilaltella del Cercle de Belles Arts. El dia de la inauguració es va realitzar una xerrada col·loqui sobre el pintor a càrrec de Joan Crous.

BELLES ARTS TEATRE

Durant els anys 1998 i 1999 Belles Arts Teatre ha portat als escenaris l'obra *Benvingut Mossèn Vidal*, de Francesc Lorenzo Gàcia. S'han realitzat moltes representacions aconseguint un gran èxit en totes elles.

Aquesta obra tracta d'un capellà que volia ser bisbe, la majordoma més xafardera que es pugui imaginar, un batlle no-ningú, un secretari llepa-culs, un cacic dedicat a l'enllaunat de tomàquets en conserva, una dama enamorada, un comunista de pa sucat-

Escena de l'obra
Les dones m'han segrestat.

amb-oli i un guàrdia civil obsessionat en la no-alteració de l'ordre públic. Aquests són els personatges que formen part de l'obra *Benvingut Mossèn Vidal*, una farsa ingènua d'aquelles on el bons són molt bons i els dolents no gaire dolents.

Actualment s'està representant l'obra *Les dones m'han segrestat*, de Lluís Coquard. Una divertida i refrescant comèdia entre vodevilesca i policíaca, on els personatges, amb uns diàlegs picants i desenfadats, asseguren dues hores de disbauxa i un desenllaç sorprenent.

Totes dues obres han estat presents en la Mostra de Teatre Ciutat de Lleida.

CORAL ESTEL

La Coral Estel ha realitzat durant aquest últim any multitud de concerts, entre els quals destaquen els següents:

Comiat del Bisbe de Lleida, Ramon Malla.

Participació en el Concert de Santa Cecília que va organitzar el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya a la Seu Vella de Lleida.

Hermita de Butsènit.

Aplec de Corals de Torres de Segre.

Comunió col·lectiva a l'església de Sant Llorenç de Lleida.

Missa del Centenari dels Dolors.

Concert de Mans Unides

Últimament han realitzat un viatge a París per participar en una trobada de corals de tota Europa. Aquesta trobada va durar dos dies i varen participar 41 corals. De l'estat espanyol hi varen concórrer tres corals, una del nord, una de València i la Coral Estel que va realitzar tres concerts. El comiat va ser conjunt a l'edifici de la UNESCO, on varen cantar totes les corals participants.

HOMENATGE A JOSEP ESTADELLA I ARNÓ

Seguint amb la Coral Estel i reprenent a Belles Arts Teatre, s'ha realitzat un homenatge al desaparegut Josep Estadella i Arnó. L'acte es va realitzar a l'Auditori Enric Granados amb la participació de les corals Orfeó Lleidatà, Coral Shalom, Coral Sicoris i Coral Estel. L'acte va consistir en la lectura de poemes escrits per Josep Estadella, a càrrec de Josep Fonollosa de Belles Arts Teatre, entre cançó i cançó de les corals. Va ser un èxit de participació i organització, quedant el públic en general molt content de l'espectacle.

Per finalitzar fer esment de la participació en la 8a edició del Concurs de Pintura Ràpida de Sanaüja; la continuació del cicle de la Fílmoteca de Catalunya a l'Auditori de "La Caixa"; també es continua aixoplugant l'Aula de Música Tradicional i Popular dependent del Departament de Cultura de la Generalitat, en el seu tercer curs.

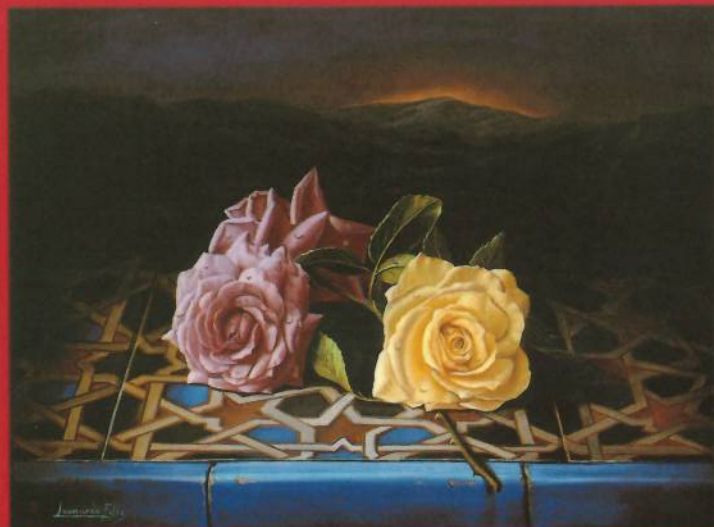

MANUEL BARAHOMA

Del 3 al 16 de març

LEONARDO FERNÁNDEZ

Del 17 al 30 de març

JOSEP BAQUÈS

Del 31 de març al 13 d'abril

Sala d'Art
E. Arimany

GRUP ESCOLA

Bombes Noues 20

GALERIA D'ART

GRUP ESCOLA

GALERIA D'ART
TERRA FERMA

GRUP ESCOLA